

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

**«ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЕКОНОМІК
ШВЕЙЦАРІЇ ТА ЯПОНІЇ»**

**«Comparative analysis of the competitive advantages of the economies of
Switzerland and Japan»**

Виконала: студентка заочної форми навчання
Спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»

Манєва Дарія Вікторівна

Науковий керівник: д.філософ., ст.викладач
Алексєєвська Г.С. _____

Рецензент: к.е.н. доц. Крючкова Н.М.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 9 від 31.05.2023 р.

Захищено на засіданні ЕК № __
протокол № __ від ____ .06.2023 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

_____ д.е.н., проф. Якубовський С.О.

_____ к.е.н., доц. Пічугіна Ю.В.

Одеса – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	
КРАЇНИ.....	5
1.1. Сутність конкурентоспроможності країни та методи її оцінки.....	5
1.2. Фактори впливу на конкурентоспроможність країн.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	
ШВЕЙЦАРІЇ ТА ЯПОНІЇ	22
2.1. Аналіз соціально-економічного розвитку Швейцарії.....	22
2.2. Аналіз соціально-економічного розвитку Японії	31
2.3. Аналіз факторів економічного розвитку Швейцарії та Японії на основі регресійного аналізу	44
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ	
ШВЕЙЦАРІЇ ТА ЯПОНІЇ З УКРАЇНОЮ.....	48
3.1. Зовнішньоекономічні операції Швейцарії та Японії з Україною	48
3.2. Рекомендації щодо соціально-економічних реформ в Україні на основі досвіду Швейцарії та Японії	54
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток світового господарства на початку ХХІ ст. базується на міжнародному і транснаціональному поділі праці, інтернаціоналізації виробництва й обігу. Дійсно, однією з характерних рис сучасного етапу є явище глобалізації, яке охоплює лібералізацію зовнішньоекономічних відносин, посилення міжнародної конкуренції і, як наслідок, збільшення кількості суперечок між країнами та застосування протекціоністських заходів. За таких обставин суттєво зростає увага з боку національних економік до питань рівноправного входження до світового господарства за рахунок оптимального використання переваг світогосподарського та міжнародного поділу праці.

На сучасному етапі розвитку проблема конкурентоспроможності займає центральне місце в економічній політиці держави. Створення конкурентних переваг перед країнами-сусідами стає стратегічним напрямком діяльності держави та її органів і стосується всіх рівнів ієрархії: продукції (товарів і послуг), підприємств, галузей, регіонів і країни в цілому, але особливої важливості набуває саме конкурентоспроможність країни.

Актуальність теми обумовлена тим, що в сучасних умовах серед домінуючих факторів і закономірностей економічного розвитку особливе місце займає створення конкурентних переваг, на які серед іншого впливає участь країни в інтеграційних угрупованнях і зближення економічних показників їх членів. Тому дослідження конкурентоспроможності країн необхідний для порівняльного міждержавного аналізу і розробки напрямів державного регулювання з метою ефективного розвитку.

Метою роботи є порівняльний аналіз конкурентних переваг Швейцарії та Японії в умовах глобальної конкуренції.

Відповідно до мети, були поставлені такі **завдання**:

1. Визначити сутність конкурентоспроможності країни та методи її оцінки.
2. Розглянути фактори впливу на конкурентоспроможність країн.
3. Проаналізувати теоретичні основи економічного розвитку країн та стан фінансових систем Швейцарії та Японії;
4. Провести аналіз основних соціально-економічних показників Швейцарії та Японії;
5. Провести порівняльний аналіз особливостей зовнішньоекономічних операцій Швейцарії та Японії з Україною.

Об'єктом роботи є економіки Швейцарії та Японії. **Предметом** роботи є фактори конкурентоспроможності країн.

Методи дослідження: аналіз, синтез, наукова індукція та дедукція, узагальнення, графічний та табличний метод, метод систематизації, метод експертних оцінок, метод порівняння, метод кореляційно-регресійного аналізу.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі розглянуті теоретичні основи конкурентоспроможності країни та методи її оцінки. Другий розділ присвячено дослідженню індикаторів економічного розвитку Швейцарії та Японії. У роботі представлені показники, що впливають на економічний розвиток: ВВП, інфляція, безробіття, валютний курс, борг, платіжний баланс та перспективи інвестування за сферами діяльності. У третьому розділі проаналізовані та описані зовнішньоекономічні операції між цими двома країнами та Україною.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

1.1. Сутність конкурентоспроможності країни та методи її оцінки

В основі економічної теорії лежить фундаментальна проблема задоволення зростаючих потреб населення, незважаючи на обмеження, що накладаються, а саме ресурси для виробництва товарів і послуг. Для вирішення цієї проблеми конкуренція постає як ключовий механізм, що пропонує доступ до обмеженого набору товарів і послуг. Ця концепція знаходить підтвердження у поглядах відомого американського економіста П. Хейне [1, с. 414].

Конкуренція слугує основою всієї системи ринкової економіки, представляючи сутність економічної взаємодії та динаміки. Походячи від латинського слова "concurrentia", що означає суперництво або змагання, конкуренція означає прагнення економічних суб'єктів до ефективного використання ресурсів у певній сфері діяльності. Поняттям, тісно пов'язаним з конкуренцією, є "конкурентоспроможність", яке з середини 1970-х років набуло центральної ролі як ключовий критерій оцінки економічних, адміністративних і політичних функцій держави [2, с. 35].

Концепція конкуренції як впливової сили в ринковій економіці була визнана видатними економістами протягом всієї історії. А. Сміт у своїй фундаментальній праці пов'язував конкуренцію з метафорою "невидимої руки", яка змушує підприємців діяти раціонально в ринкових умовах [3]. Цю ідею розвинув Д. Рікардо у своєму вченні про торговельну конкуренцію, підкресливши її роль у сприянні природному обміну, який може відбуватися без необхідності використання грошей [4, с.33]. Й. Шумпетер представив свіжий погляд на конкуренцію, підкресливши трансформаційну силу інновацій у формуванні соціально-економічного ландшафту [5]. На думку Шумпетера, конкуренція набуває нового виміру, коли впровадження новаторських ідей та технологій призводить до радикальних змін у суспільстві та

економіці. Концепція конкурентоспроможності була розширена М. Портером у його впливовій книзі "Конкурентні переваги націй" [6]. Портер стверджував, що конкуренція формується наявністю конкурентних переваг, які будуються на впровадженні нових технологій та інновацій. У цьому контексті ключовим критерієм оцінки конкурентоспроможності є здатність суб'єкта господарювання розвиватися та процвітати на інноваційній основі, що дозволяє йому випереджати своїх конкурентів. Цей акцент на інноваціях як вирішальному аспекті конкурентоспроможності визнають і вітчизняні дослідники, такі як Піддубна Л., Горобинська М. [7] та інші.

Конкурентоспроможність, як визначено в науковій літературі, означає здатність економіки ефективно конкурувати з іншими країнами. Вона передбачає оптимізацію використання ресурсів, сприяння зростанню продуктивності та підвищенню рівня життя. Досягнення конкурентоспроможності вимагає стимулювання інновацій, залучення інвестицій, розвитку освіти та навичок, а також підтримки бізнесу. Конкурентоспроможна економіка спрямована на підвищення продуктивності, залучення інвестицій та збереження сприятливої глобальної позиції, використовуючи сильні сторони та усуваючи слабкі.

Антонюк Л. розглядає конкурентоспроможність як здатність країни встановлювати та утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку. Це досягається завдяки потужному економічному потенціалу, інноваційному зростанню, розвиненим ринковим інститутам, значному інтелектуальному капіталу, інвестиційним ресурсам, адаптивності до глобальних змін, диверсифікації виробництва та максимальному забезпеченню національних інтересів для економічної безпеки. [8, с. 7].

Згідно з визначенням Всесвітнього економічного форуму, національна конкурентоспроможність - це здатність країни підтримувати стабільні темпи економічного зростання в середньостроковій перспективі, що призводить до високого рівня добробуту її громадян[9].

О. Павловська називає національну економіку конкурентоспроможною, якщо та розвиває: 1) стабільне зростання рівня життя населення на основі постійного підвищення продуктивності праці; 2) успішна робота національних підприємств на міжнародних ринках зі своїми товарами та послугами; 3) ефективне використання ресурсів міжнародних інвестиційних ринків; 4) інноваційна спрямованість на основі сучасних інформаційних технологій; 5) сталість соціально-економічного прогресу та стійкість до кризових явищ шляхом запобігання або пом'якшення їх негативних наслідків [4].

На думку В. Липова, у сучасному світі конкуренція між мікроекономічними суб'єктами перетворилася на інструмент глобальної конкуренції між державами. Індикатором результату виступає позиціонування країни в глобальній економіці [11]. У контексті економічного аналізу в умовах відкритої економіки під конкурентоспроможністю розуміють здатність країни витримувати міжнародну конкуренцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [12].

Таким чином, суть національної конкурентоспроможності можна узагальнити як здатність вітчизняних підприємств конкурувати з міжнародними виробниками шляхом постійного підвищення добробуту населення та впровадження інноваційних технологій [10].

В економічній літературі найбільш поширеними міжнародними методиками оцінки конкурентоспроможності країни є методики Інституту розвитку менеджменту (IMD) та Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). У дослідженні IMD щодо оцінки конкурентоспроможності розглядаються 63 країни, аналізуються 330 факторів, які поділяються на чотири основні категорії: "ефективність уряду", "стан економіки", "стан інфраструктури" та "ефективність бізнесу" [13].

Звіти про конкурентоспроможність країн, що публікуються Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), протягом багатьох років слугують важливим

орієнтиром для політичних та бізнес-лідерів. Ці звіти допомагають визначити сильні та слабкі сторони національних економік, оцінити ефективність економічної політики та інституційних реформ. На думку експертів ВЕФ, конкурентоспроможність охоплює низку інститутів, політик та факторів, які впливають на продуктивність економіки, що в кінцевому підсумку визначає рівень процвітання, якого може досягти країна.

Індекс глобальної конкурентоспроможності, який щорічно розраховується Всесвітнім економічним форумом, є основним інструментом оцінки конкурентоспроможності країн. Цей індекс оцінює конкурентоспроможність 140 економік і дає уявлення про їхню продуктивність та фактори розвитку. Він вимірює конкурентоспроможність у 12 ключових сферах, включаючи інституції, інфраструктуру, макроекономіку, освіту, ефективність ринку, ринок праці, розвиток фінансового ринку, технологічну готовність, розмір ринку, динаміку бізнесу та інновації. Ці сфери оцінюються за допомогою 114 індикаторів, які дають комплексне уявлення про сильні та слабкі сторони економіки країни з точки зору конкурентоспроможності. Результати цих оцінок агрегуються, щоб сформувати загальний індекс конкурентоспроможності для кожної країни [15, с. 95].

Всесвітній економічний форум постійно оновлює методологію розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності, щоб привести її у відповідність до мінливої макро- та мікроекономічної динаміки в усьому світі. У 2018 році методологія зазнала змін, включаючи незначні модифікації назв 12 компонентів і скорочення кількості індикаторів з 114 до 98. Оновлена методологія включила 64 нових індикатори, які враховують швидкий прогрес країн в умовах Четвертої промислової революції та динамічне зростання цифрових технологій, які раніше не враховувалися. [16].

У відповідь на глобальну пандемію, яка порушила економічну діяльність, Всесвітній економічний форум випустив спеціальне видання звіту про глобальну

конкурентоспроможність у 2020 році під назвою «Як країни просуваються на шляху до одужання»[17]. Це видання було зосереджене на наданні рекомендацій щодо трансформації економічних систем після пандемії COVID-19, а не на рейтингуванні країн. У звіті викладено рекомендації щодо трансформації у чотирьох ключових сферах: сприятливе середовище, людський капітал, ринки та інноваційні екосистеми.

Відповідно до теорії стадій розвитку, запропонованої Індексом глобальної конкурентоспроможності, існує 3 стадії економічного розвитку:

- факторно-орієнтована економіка;
- економіка, орієнтована на ефективність;
- інноваційна економіка.

На першому етапі конкурентоспроможність країни залежить насамперед від її факторів виробництва, до яких, як правило, належать багаті природні ресурси та дешева робоча сила. Коли економіка переходить до другої стадії, фокус зміщується в бік підвищення ефективності виробництва. Третій, найвищий етап характеризується акцентом на складних процесах та інноваціях. Країни на цьому етапі прагнуть впроваджувати нові ідеї, технології та бізнес-моделі, щоб стимулювати економічне зростання та підтримувати стійку конкурентну перевагу.

До 2020 року найбільш поширеним індексом був Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitive Index, GCI). Індекс розраховується щорічно (з 2004 року) за методологією Всесвітнього економічного форуму (WEF). Зведений індекс як інтегрований показник розраховується на основі 98 індикаторів, класифікованих у 12 груп: інституції, інфраструктура, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), макроекономічна стабільність, охорона здоров'я, навички, товарні ринки, ринки праці, фінансові системи, розмір ринку, динамізм бізнесу та інноваційний потенціал [18]. Також визначалися рейтинги країн за кожним компонентом індексу та за кожним індикатором

(всього 98 індикаторів) У 2020 році WEF припинив складати рейтинги за Індексом глобальної конкурентоспроможності.

Важливість і значення розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності полягала в тому, що, аналізуючи його складові, країни могли отримати інформацію про проблеми своєї економічної політики та виявити основні перешкоди на шляху економічного розвитку.

Крім Індексу глобальної конкурентоспроможності, для оцінки конкурентоспроможності різних секторів, в яких розвиваються національні економіки, використовуються й інші рейтинги.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) щорічно, починаючи з 2007 року, публікує звіт " Global Innovation Index", в якому порівнюється інноваційна діяльність країн світу. Глобальний інноваційний індекс складається з 82 змінних, які деталізують інноваційний розвиток країн і класифікуються за сімома основними компонентами: державні інститути, людський капітал і наука, інфраструктура, ринковий досвід, діловий досвід, результати використання набутих знань і технологій та результати творчої діяльності. Звіт також включає наступні ключові елементи.

Рівень інноваційності країни також оцінюється за допомогою Індексу інновацій Bloomberg (Bloomberg Innovation Index). Методологія, яку використовує Bloomberg, аналізує сім факторів: витрати на дослідження та розробки (НДДКР) у відсотках від ВВП, технологічний потенціал, продуктивність праці, кількість високотехнологічних компаній, ефективність вищої освіти та частка дипломованих випускників, концентрація дослідників та патентна активність [19].

З 2017 року Інститут розвитку менеджменту (Institute of Management Development) проводить глобальний рейтинг цифрової конкурентоспроможності. Метою рейтингу є оцінка рівня обізнаності країн щодо цифрових технологій, які можуть трансформувати державні практики, бізнес-моделі та суспільство в

цілому [20, с. 5]. У 2021 році до нього увійшли 64 країни, кожна з яких оцінювалася на основі аналізу 50 показників у трьох ключових сферах:

- Знання - показники, пов'язані з нематеріальною інфраструктурою, яка характеризує процес цифрової трансформації через відкриття, розуміння та вивчення нових технологій;

- Технології - індикатори, що оцінюють загальні сприятливі умови для впровадження та розвитку цифрових технологій (наприклад, технологічне регулювання, доступність капіталу для інвестицій у технологічну інфраструктуру).

- Готовність до майбутнього - показники, що оцінюють рівень прийняття технологій урядами, бізнесом та суспільством в цілому [20, с.15].

Індекс економічної свободи, що розраховується The Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal, дає можливість оцінити ступінь лібералізації відносин між державою та бізнесом. Він базується на десяти факторах, поділених на чотири групи: верховенство права (права власності, свобода від корупції), обмеженість уряду (фіскальна свобода, державні витрати), ефективність регулювання (свобода бізнесу, свобода ринку праці, монетарна свобода) та відкритість ринків (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода). Всі ці фактори, на нашу думку, мають безпосередній вплив на зміну міжнародної конкурентоспроможності країни. Країни з високим рівнем економічної свободи демонструють високий економічний потенціал, що впливає на рівень їх міжнародної конкурентоспроможності.

На макроекономічному рівні внесок цифрової економіки в економіку країни оцінюється показником цифрового ВВП, який розраховується як сума таких елементів:

- кінцеве споживання: включає витрати в Інтернеті (наприклад, електронна комерція, медіа-послуги).

- загальні споживчі витрати на доступ до Інтернету (телекомунікаційні

послуги та обладнання для доступу);

- капітальні витрати: інвестиції в розвиток мобільного та фіксованого інтернету з боку телекомунікаційних операторів та приватних компаній;

- державні витрати на ІКТ: обладнання, програмне забезпечення, телекомунікації та цифрову інфраструктуру;

- чистий експорт обладнання та послуг, пов'язаних з ІКТ; та чистий експорт, пов'язаний з електронною трансграничною торгівлею [21, с.450].

Для оцінки рівня цифрової трансформації економіки використовуються наступні показники [21; 22]:

- Індекс розвитку ІКТ (ICT Development Index – IDI) - розраховується Міжнародним союзом електрозв'язку, включає 14 показників і характеризує ступінь розвитку ІКТ у країнах світу;

- Цифровий економічний та соціальний індекс Digital Economy and Society Index – DESI) - розраховується щорічно Європейською комісією на основі аналізу 34 показників у п'яти основних категоріях, який відстежує еволюцію країн ЄС з точки зору цифрової конкурентоспроможності;

- Індекс цифрової еволюції (Digital Evolution Index, DEI) - визначається на основі 170 показників, що характеризують темпи цифровізації, з урахуванням двох основних факторів: поточного рівня цифрового розвитку та темпів зростання цифровізації за останні дев'ять років;

- Індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index, NRI) - вимірює ступінь розвитку ІКТ в країні за трьома групами параметрів: наявність умов для розвитку ІКТ; готовність громадян, бізнесу та державних установ до використання ІКТ; рівень використання ІКТ у державному, комерційному та урядовому секторах.

Досліджено різні аспекти категорії "національна конкурентоспроможність" та запропоновано концепцію, яка синтезує сучасні фактори, що забезпечують конкурентні переваги країни. Досліджено методологічні підходи до оцінки конкурентоспроможності

економіки країни та визначено, що одним з основних є побудова рейтингу. Методика розрахунку визначеного індексу конкурентоспроможності постійно вдосконалюється відповідно до глобальних змін та трансформацій у макро- та мікроекономічній сфері.

1.2. Фактори впливу на конкурентоспроможність країн

Конкурентоспроможність визначається кількома ключовими елементами: конкурентною позицією об'єкта, ринковим середовищем, що складається з попиту і конкурентів, і фактором часу, який представляє собою період, необхідний для адаптації до ринкових умов. У цьому контексті конкурентоспроможність можна визначити як якісну характеристику, що описує здатність об'єкта ефективно позиціонувати себе в конкретному ринковому середовищі та адаптуватися до нього в заданих часових рамках. Вона відображає відносну силу і перевагу об'єкта по відношенню до його конкурентів з урахуванням динаміки ринку і необхідних коригувань для досягнення стійкого успіху.

Якщо об'єктом є країна, то ринковим середовищем є глобальний простір, а конкурентами - інші країни. Поняття "національна конкурентоспроможність" є дуже широкою категорією і вимагає ідентифікації та визначення конкретних секторів ринку, де ця конкурентоспроможність може бути оцінена. Безумовно, доцільно аналізувати складові конкурентоспроможності країни окремо, таким чином, можемо отримати глибше розуміння факторів (рис. 1.1).

Конкурентоспроможність країни можна визначити як якісну характеристику конкурентної позиції країни в конкретному глобальному ринковому середовищі протягом певного періоду часу.

Рис. 1.1 Конкурентоспроможність країн на світовому ринку

Джерело: [23, с.38]

Існування зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність країни, підвищує її актуальність, а ризик втрати конкурентоспроможності завжди присутній.

У таблиці 1.1 наведено перелік внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на конкурентоспроможність країни. Він не є вичерпним і містить лише кілька прикладів.

Важливо зазначити, що відносна важливість цих факторів може змінюватися залежно від країни та її конкретних обставин. Усі фактори, що впливають на конкурентоспроможність країни, можна поділити на політичні, економічні та технологічні. Кожна з цих груп факторів має різні часові рамки

впливу на конкурентоспроможність країни. Політичні фактори мають найшвидший ефект, але тривають доти, доки чиниться тиск, а коли тиск знімається, ситуація знову адаптується до ринкових умов. Технологічні фактори, включаючи інновації, впливають найповільніше, але є незворотними.

Таблиця 1.1

Фактори впливу на конкурентоспроможність (КС) країн

Внутрішні фактори впливу	
Політичне та правове середовище	Стабільність, прозорість та ефективність державного управління, а також верховенство права та захист прав власності
Розвиток інфраструктури:	Якість і доступність інфраструктури, включаючи транспортні мережі, енергопостачання, телекомунікації та цифровий зв'язок
Людський капітал та робоча сила:	Наявність кваліфікованої робочої сили, системи освіти та навчання, продуктивність праці та гнучкість ринку праці
Бізнес-середовище:	Такі фактори, як легкість ведення бізнесу, ефективність регулювання, бюрократія, рівень корупції та доступ до фінансів і кредитів
Зовнішні фактори впливу	
Глобальні економічні умови:	Загальний стан світової економіки, включаючи економічне зростання, динаміку торгівлі та ринкову стабільність
Міжнародна торговельна та інвестиційна політика:	Торговельні угоди, тарифи, правила імпорту/експорту та політика щодо прямих іноземних інвестицій
Технологічний прогрес:	Доступ до передових технологій, інноваційних екосистем, можливостей для досліджень і розробок та цифрової інфраструктури може підвищити конкурентоспроможність країни
Доступ до ринку та розмір ринку:	Розмір, доступність внутрішніх і міжнародних ринків можуть впливати на конкурентоспроможність країни, оскільки вони впливають на можливості для розширення бізнесу, економію від масштабу та ринковий потенціал

Джерело: [23, 31]

Згадана повільність пов'язана з тим, що на глобальних ринках технології продовжують свій життєвий цикл, переходячи від попиту у високотехнологічних країнах до попиту в низькотехнологічних країнах і повністю замінюючись новими технологіями в усіх країнах. Особливістю технології є те, що її розвиток у зовнішньому середовищі має лише негативний вплив на конкурентоспроможність країни і не має позитивного впливу на розширення конкурентоспроможності країни або на посилення її конкурентоспроможності на світовому ринку, тоді як її розвиток у національній економіці має лише позитивний вплив на формування та розширення конкурентоспроможності країни.

Економічні фактори є основними і найбільш різноманітними у формуванні та зміні характеристик національної конкурентоспроможності.

На думку О. О. Масляєва [24] повинні виділятися ще соціально-демографічні та екологічні фактори, які враховуються лише при становленні конкурентоспроможності країни. Складові конкурентоспроможності, що використовуються СЕФ [25] при побудові глобального індексу конкурентоспроможності, також відносяться до внутрішніх факторів становлення конкурентоспроможності країни. Визначені Е. Г. Жнакіною [26] принципи конкурентоспроможності країни, які полягають у обов'язковому розвитку як підприємств мікрорівня, галузей мезорівня, так і соціально-економічного розвитку країни на макрорівні, є узагальненими внутрішніми факторами становлення конкурентоспроможності країн.

Всі наслідки для країни, так само як і фактори впливу на неї, доцільно розподілити за напрямками: політичні, соціальні, економічні, технологічні, екологічні, міжнародні (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Наслідки конкурентоспроможного статусу країни на світовому ринку за умов повної раціональності

Фактори впливу	Наслідки
Вплив на політику	формування державної стратегії і здійснення заходів по підтримці і розвитку експортоорієнтованих галузей; підписання міжнародних і міждержавних угод по розширенню ринків збуту власного експорту; впровадження заходів по захисту експортноорієнтованих галузей від імпорту
Соціальний ефект	підвищення рівня і стандартів життя населення; зміщення освітніх акцентів на ті, що пов'язані з експортноорієнтованими галузями; розбудова міст навколо експортоорієнтованих підприємств і галузей; розвиток культури за рахунок зростання попиту на культурні заходи при зростанні рівня життя населення; розвиток медицини та сектору охорони здоров'я
Вплив на економіку	розширення ринку збуту і відповідно збільшення обсягів виробництва; зростання ефективності експортерів в умовах конкурентної боротьби на світовому ринку; спеціалізація в певних галузях, пов'язаних з експортом; спеціалізація на тих продуктових напрямках, які користуються попитом за кордоном; зростання зайнятості; зростання ВВП на душу населення; зростання заробітної плати; зростання суміжних галузей; концентрація підприємств, зайнятості навколо експортних галузей; економічний ріст; розвиток інфраструктури
Технологічний ефект	перебудова технологій під міжнародні стандарти; інвестування у нові технології, інновації (через створення або придбання на світовому ринку)
Екологічний ефект	інтенсивніше використання ресурсів, що задіяні у виробництві експортноорієнтованої продукції та послуг; при промисловій експортній спеціалізації зростає забрудненість навколишнього середовища
Міжнародний ефект	експортні галузі стають точкою тиску на країну на міжнародному рівні; зміна іміджу країни; зростання міжнародних рейтингів країни

Джерело: [23]

Ці результати мають бути досягнуті за умови раціональної діяльності суб'єктів розвитку, в тому числі урядів. В реальності економічні суб'єкти не є повністю раціональними, тому наслідки міжнародної конкурентоспроможності необхідно додатково оцінювати в кожній країні.

Ефекти конкурентоспроможності є взаємодоповнюючими, залежать від галузі та ступеня розвитку конкурентоспроможності країни, і для того, щоб результати проявилися, потрібен тривалий час.

На практиці наслідки міжнародної конкурентоспроможності країни дуже різняться залежно від ступеня розвитку та спеціалізації кожної країни на світовому ринку. Саме через цю різницю ми маємо право вважати, що існує певний тип конкурентоспроможності, який характеризує поведінку країн та їхніх суб'єктів.

Цей тип має визначатися рівнем розвитку самої країни, національною стратегією, спрямованою на національну конкурентоспроможність, та здатністю підприємств країни протистояти міжнародній конкуренції.

На сьогоднішній день в науковій літературі відсутня типологія національної конкурентоспроможності. І це не дивно, адже потрібно враховувати величезну кількість даних: представлений лише тип конкурентоспроможності, детально проаналізований у роботі С. С. Ткачової [27] і більш-менш прийнятий науковою спільнотою. Єдиною прийнятною типологією є запропонована СЕФ [28, с. 9], яка поділяє країни на стадії економічного розвитку за критерієм ВВП на душу населення, при цьому 1 стадія залежить від факторів, 1 стадія переходить від 1 до 2, 2 стадія залежить від ефективності, 2 стадія переходить від 2 до 3, 3 стадія залежить від інновацій стадія 1 залежить від факторів, стадія 2 - від ефективності, стадія 3 - від інновацій. Науковці сходяться на думці, що ця типологія є неповною, але альтернативи їй наразі немає. Щоб заповнити цю прогалину і зробити типологію більш реалістичною, вона повинна базуватися на конкретних галузях, що, по-перше, підвищить її застосовність, по-друге, звузить набір даних і, по-третє, стане моделлю для інших галузей і прототипом загальної конкурентоспроможності країн на світовому ринку.

При вивченні відмінних характеристик країн на світовому ринку фінансових послуг проводиться комплексний аналіз шляхом оцінки ключових

факторів виробництва, включаючи експорт, імпорт і робочу силу [29] - ми дійшли висновку, що розроблена типологія особливостей та обрані для неї критерії цілком застосовні для визначення типології глобальної конкурентоспроможності країн [30]. І в конкурентоспроможності, і в спеціалізації основними складовими є фактори виробництва - експорт і праця, що підтверджується статтею Ю.Б. Базилюка [30]: "Конкурентоспроможність забезпечується високою продуктивністю праці, на основі якої формується оптимальний розподіл ресурсів".

На основі розрахованих індексів Баласса, CSC та Кругмана проаналізовано ступінь спеціалізації країни на світовому ринку фінансових послуг - нульові експортери фінансових послуг, абсолютна спеціалізація, факторна експортна спеціалізація, факторна спеціалізація, експортна спеціалізація, часткова експортна спеціалізація та країни, що не мають чітко вираженої спеціалізації - та відповідно до цього країни розрізняють типи глобальної конкурентоспроможності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Типи глобальної конкурентоспроможності країн

Тип конкурентоспроможності	Характеристика
Нульова конкурентоспроможність	Відсутність експорту
Абсолютна конкурентоспроможність	Найвищий рівень інтеграції національної економіки у світовий ринок як на продуктовому так і факторному рівнях
Факторна конкурентоспроможність середньої продуктивності	При високій факторній спрямованості і перебудові країни її конкурентоспроможна результативність не є дуже високою
Факторна конкурентоспроможність слабкої продуктивності	Економіка країни перебудована і сприяє розвитку конкурентоспроможності країни на світовому ринку, проте експортери не досягли значних результатів з обсягу експорту

Продовження таблиці 1.3

Тип конкурентоспроможності	Характеристика
Торгова конкурентоспроможність середнього рівня	Продукція та послуги активно експортуються, проте внутрішні фактори в межах національних кордонів ще не перейшли процес перебудови
Торгова конкурентоспроможність слабого рівня	Продукція та послуги деяк експортуються на світовий ринок, внутрішні фактори в межах національних кордонів не почали процес перебудови
Початкова конкурентоспроможність	Експорт характеризується певною стихійністю без залучення держави у його підтримку і без трансформаційних процесів в самій економіці пов'язаних з участю у світовій торгівлі

Джерело: [23]

Роль держави змінюється залежно від стадії розвитку конкурентоспроможності країни. Наприклад, роль держави є найбільш помітною на етапі слабкої та помірної торговельної конкурентоспроможності, що визначає, наскільки інтенсивно держава повинна покращувати фактори конкурентоспроможності, щоб перейти до наступного етапу конкурентоспроможності. Це період, коли експортери є найбільш вразливими до зовнішніх впливів, оскільки вони недостатньо сильні, щоб самостійно нарощувати експорт і впливати на фактори виробництва.

На наступній стадії конкурентоспроможності підтримувальна роль держави зберігається, але сила її впливу зменшується. Це пояснюється тим, що розпочатий раніше процес соціально-економічного розвитку країни мав би окупитися і таким чином посилити стійкість та здатність фірм-експортерів витримувати конкуренцію.

Дослідження показало, що конкурентоспроможність країни можна визначити як якісну характеристику конкурентоспроможності країни в

конкретному глобальному ринковому середовищі протягом певного періоду часу. Конкуреноспроможність країн можна охарактеризувати вісьмома типами (початкова, слабка торгівля, середня торгівля, продуктивність факторів виробництва та абсолютна), з поступовим переходом від одного типу до іншого, утворюючи ланцюжок конкуреноспроможності. Крім того, представлено схему конкуреноспроможності, яка включає етапи розвитку конкуреноспроможності, від відсутності конкуреноспроможності країни на світовому ринку, через формування факторів конкуреноспроможності та подальші наслідки попереднього стану конкуреноспроможності, до нового рівня конкуреноспроможності, аж до рівня абсолютної конкуреноспроможності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ШВЕЙЦАРІЇ ТА ЯПОНІЇ

2.1. Аналіз соціально-економічного розвитку Швейцарії

Хоча Швейцарська Конфедерація має відносно невелику кількість робочої сили через малу чисельність населення порівняно з іншими великими країнами світу, її перевага полягає в якості робочої сили.

Іншими словами, політична система нейтрального дотримання, в якій країна не зазнала жодних втрат з 1815 року, зробила значний внесок у розвиток економіки. Сьогодні Швейцарія складається з 23 кантонів, що дозволяє їй диверсифікувати свою економічну потужність між регіонами та успішно використовувати всі наявні природні ресурси для економічного розвитку.

Основними факторами, що сприяють високій конкурентоспроможності та інвестиційній привабливості Швейцарії, є:

- висока кваліфікація робочої сили, продуктивність праці та якість товарів і послуг, що виробляються в Швейцарії.

- помірне адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності (сприятливий податковий режим: ставка ПДВ є найнижчою в Європі - 7,7%. Швейцарія має угоди про уникнення подвійного оподаткування зі 100 країнами світу)

- соціальна, політична, монетарна та цінова стабільність;

- високоякісна інфраструктура.

Швейцарія має низку переваг: соціальна, політична, монетарна та цінова стабільність; якісна інфраструктура; добре розвинений ринок капіталу; високорозвинена банківська система [32].

Швейцарія має характеристики, які дозволяють їй залишатися конкурентоспроможною на світовій арені. Ці характеристики включають в себе:

1) велика кількість провідних транснаціональних компаній, що працюють на зовнішніх ринках, базується в Швейцарії, що є перевагою з точки зору доступу до високоосвіченої робочої сили, стабільної політичної ситуації та надійного правового середовища;

2) в країні розташована велика кількість динамічних та інноваційних компаній;

3) прийняття протекціоністської державної політики, переважно на кантональному рівні, для захисту неконкурентоспроможних секторів економіки

4) розташування території в європейському регіоні та відмова від вступу до Європейського Союзу.

Стабільність економіки, прозорість правової системи, інфраструктури, ефективний ринок капіталу та високий рівень життя роблять Швейцарію однією з найбільш конкурентоспроможних економік світу [33].

Аналіз макроекономічних показників Швейцарії підтверджує високу конкурентоспроможність країни (табл. А.1, Додаток А).

Швейцарія посідає шосте місце у світі за обсягом валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення [34]. Структура ВВП Швейцарії демонструє значну залежність від сектору послуг, на який припадає близько 74% економіки країни. Промисловий сектор займає помітну частку - близько 25%, тоді як сільське господарство відіграє відносно незначну роль, на нього припадає менше 1% ВВП [32].

В Швейцарії також можна помітити постійне зростання Валового національного доходу (ВНД) (рис.2.1), що показує зростаючу можливість отримувати потік первинних прибутків за участь в підтримці ВВП даної країни та інших.

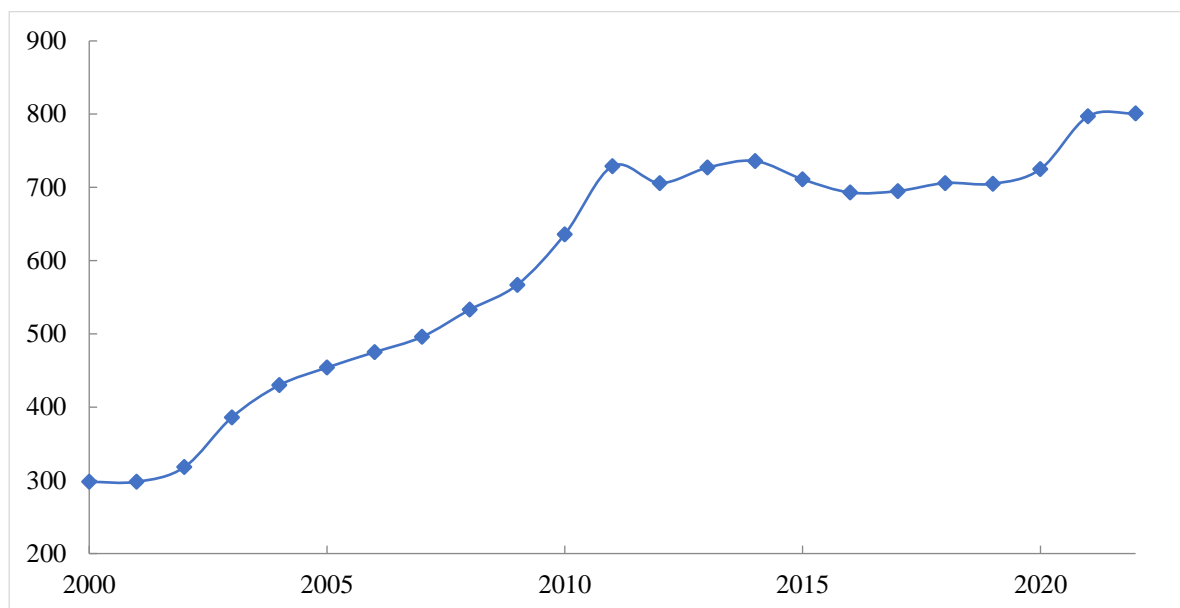

Рис.2.1 Динаміка ВНД Швейцарії в поточних цінах, в млрд. дол. США
Джерело: складено автором на основі [38].

Як показано на рис. 2.1, Швейцарія демонструє послідовну висхідну траєкторію валового національного доходу, що свідчить про стійке економічне зростання і процвітання протягом 2000-2023 рр.. Помітне зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) Швейцарії на 4,2% у 2021 році порівняно з цінами попереднього року свідчить про значне відновлення після падіння на 2,4% у 2020 році, спричиненого початком пандемії COVID-19. Незважаючи на виклики, спричинені пандемією, ВВП перевищив рівень 2019 року, що свідчить про повернення до допандемічного рівня економічної активності. Крім того, валовий національний дохід (ВНД) у поточних цінах продемонстрував ще сильніше зростання, збільшившись на 5,4%. [44]

Зарплати в Швейцарії відомі тим, що є одними з найвищих у світі, і варіюються в залежності від різних факторів, таких як галузь зайнятості та рівень кваліфікації. В середньому, місячна заробітна плата в Швейцарії до сплати податків становить 6 538 CHF. За останнє десятиліття заробітна плата 10% населення Швейцарії, які отримували мінімальну заробітну плату, зростає на

7,3%, склавши максимум 4 302 CHF. Аналогічно, на керівних посадах відбулося помітне зростання на 9,1%, що дорівнює 11 698 CHF. Ці цифри демонструють значне зростання заробітної плати в різних сегментах швейцарської робочої сили за останні десять років [45].

Європейський Союз є найважливішим торговельним партнером Швейцарії. Приблизно 66% швейцарського імпорту надходить з країн-членів ЄС, тоді як 48% швейцарського експорту призначено для країн ЄС. Така взаємозалежність між Швейцарією та ЄС підкреслює міцні економічні зв'язки та важливість європейського ринку для торговельної діяльності Швейцарії. Географічна близькість, спільні кордони та чинні торговельні угоди сприяють значному потоку товарів і послуг між Швейцарією та Європейським Союзом [46].

У 2021 році Швейцарія стала 17-м найбільшим експортером у світі із загальним обсягом експорту в 371 мільярд доларів. За останні п'ять звітних років показники експорту Швейцарії зазнали помітних змін, збільшившись на \$67,3 млрд. Ці статистичні дані підкреслюють значні експортні показники Швейцарії та її здатність адаптуватися до мінливої динаміки світового ринку, що сприяє її позиції як провідного гравця в міжнародній торгівлі. Основними експортерами товарів зі Швейцарії, за матеріалами Observatory of Economic Complexity, в 2021 році були: Німеччина (14,9%); США (13,8%); Китай (8,92%); Індія (8,59%); Франція (5,11%); Італія (4,71%); Велика Британія (3,63%), Іспанія (3,5%). На експорт поставляється переважно промислова продукція. На її частку припадає 91,4% [47]. У структурі швейцарського експорту провідні позиції займають (рис.2.2): продукція хімічної та фармацевтичної промисловості (в тому числі медикаменти та вакцини), дорогоцінні метали та каміння (золото, платина, срібло та діаманти), а також ювелірні вироби, різноманітна побутова техніка та електроніка (починаючи від точних приладів і годинників і закінчуючи машинами та електрообладнанням).

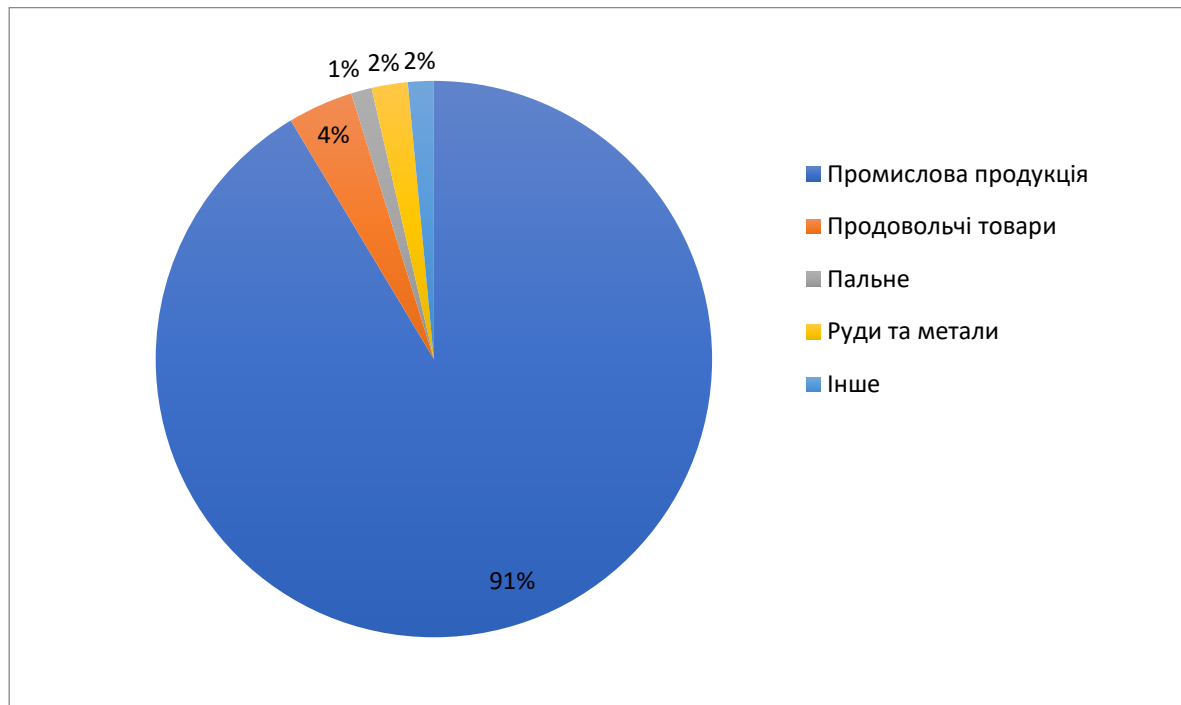

Рис.2.2 Структура експорту товарів Швейцарії, % на 2021 рік

Джерело: складено автором на основі [43].

У 2021 році Швейцарія посіла 20-те місце у світі за обсягами торгівлі. За останні п'ять звітних років імпорту Швейцарії змінився на \$50,2 млрд. Починаючи з 277 мільярдів доларів у 2016 році, вартість швейцарського імпорту зросла до 328 мільярдів доларів у 2021 році. За даними Observatory of Economic Complexity за 2021 рік, найбільшими торговельними партнерами Швейцарії з імпорту товарів були наступні країни: найбільша частка припадає на Німеччину – 21,3% імпорту, за нею йдуть Італія - 8,05%, Велика Британія - 7,83% США - 6,78% і Франція - 5,91%. Імпорту Швейцарії: золото (83,8 млрд. доларів), упаковані медикаменти (28,4 млрд. доларів), ювелірні вироби (8 млрд. доларів), автомобілі (10,5 млрд. доларів), вакцини, кров, антисептики, токсини (11,2 млрд. доларів). У товарній структурі імпорту переважають промислові товари, які становлять близько 86,4% від загального обсягу (рис. 2.3). До них відносяться різні промислові товари, машини, обладнання та сировина, необхідні для промислових процесів [47].

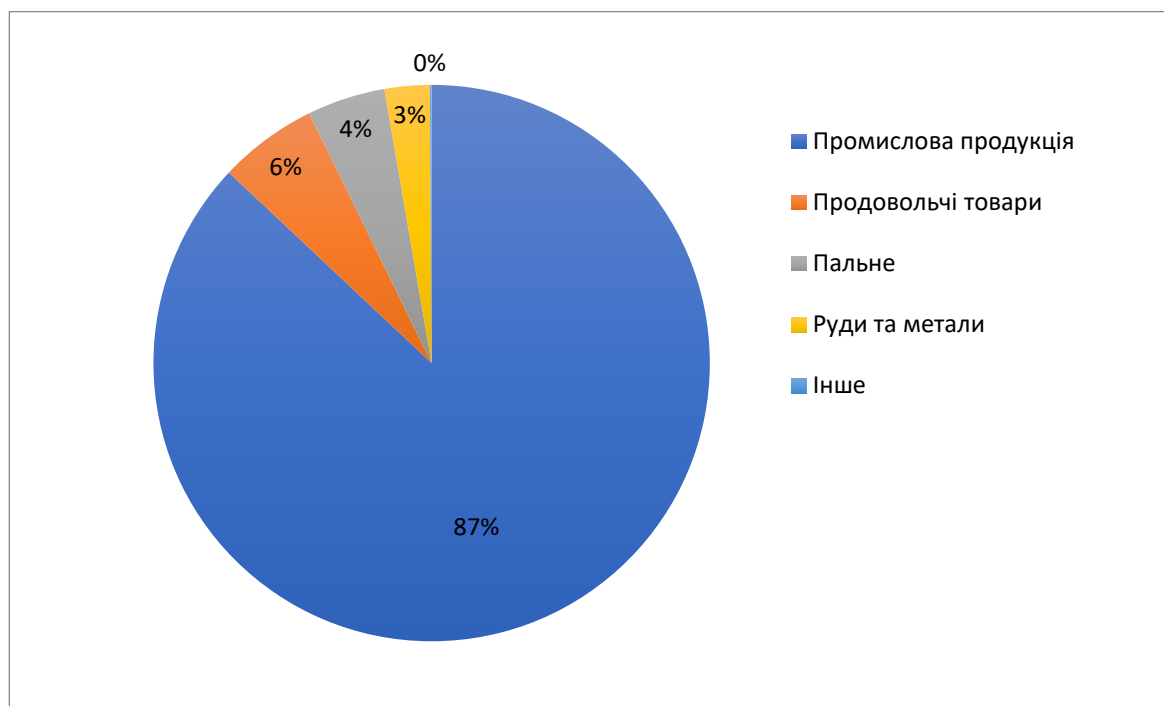

Рис.2.3 Структура імпорту товарів Швейцарії, % за 2021 рік

Джерело: складено автором на основі [43].

Швейцарський ПДВ є найнижчим у Європі. Фіксована процентна ставка для більшості товарів та послуг становить 7,7% (3,7% для послуг з надання житлового приміщення для тимчасового проживання та 2,5% для товарів першої необхідності) [51].

Швейцарія витрачає понад 22,9 млрд. швейцарських франків щорічно на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, що відповідає приблизно 3,15% ВВП. Понад дві третини цих витрат припадає на приватний сектор економіки [52].

Швейцарський франк, що позначається кодом CHF, є офіційною валютою Швейцарії. Він поділяється на 100 сантимів. Історично склалося так, що під час політичних чи економічних криз швейцарський франк здобув репутацію надійної гавані для міжнародних інвесторів. Ця довіра і відчуття стабільності призвели до зростання попиту на франк на міжнародних фінансових ринках. Як наслідок, валюта зросла в ціні. [53].

Згідно з наведеною інформацією [54], прямі іноземні інвестиції (ПІІ) Швейцарії за 2021 рік склали \$9,31 млрд. Це означає значне зниження на 103,62% порівняно з показником ПІІ, про який повідомлялося у 2020 році (рис.2.4).

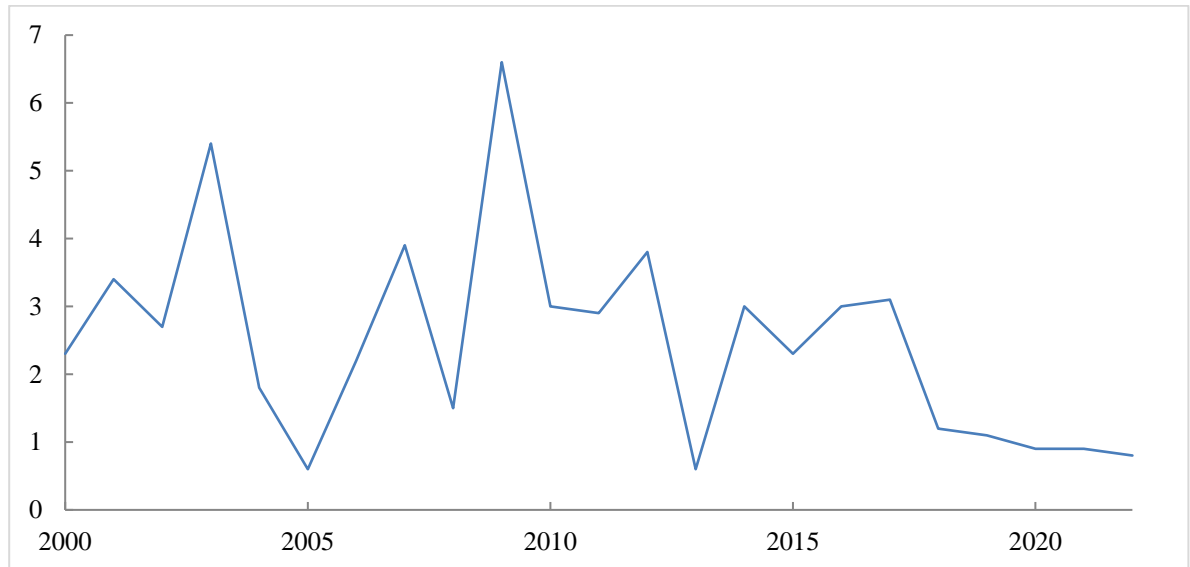

Рис.2.4 Динаміка прямих іноземних інвестицій Швейцарії (у %)

Джерело: складено автором на основі [38].

Порівняно з іншими країнами, державний борг Швейцарії (навіть після кризи, пов'язаної з пандемією коронавірусу) все ще відносно невеликий [50].

У 2022 році Швейцарія досягла зниження співвідношення державного боргу до ВВП - до 41,4%. Варто зазначити, що співвідношення боргу до ВВП у Швейцарії коливалося з плином часу: найвищий зафіксований рівень становив 50,7% (2003), а найнижчий - 29,7% (2018). Ці цифри ілюструють різний рівень державного боргу відносно розміру швейцарської економіки, підкреслюючи здатність Швейцарії управляти та підтримувати відносно низьке і стабільне боргове навантаження порівняно з ВВП (рис. 2.5).

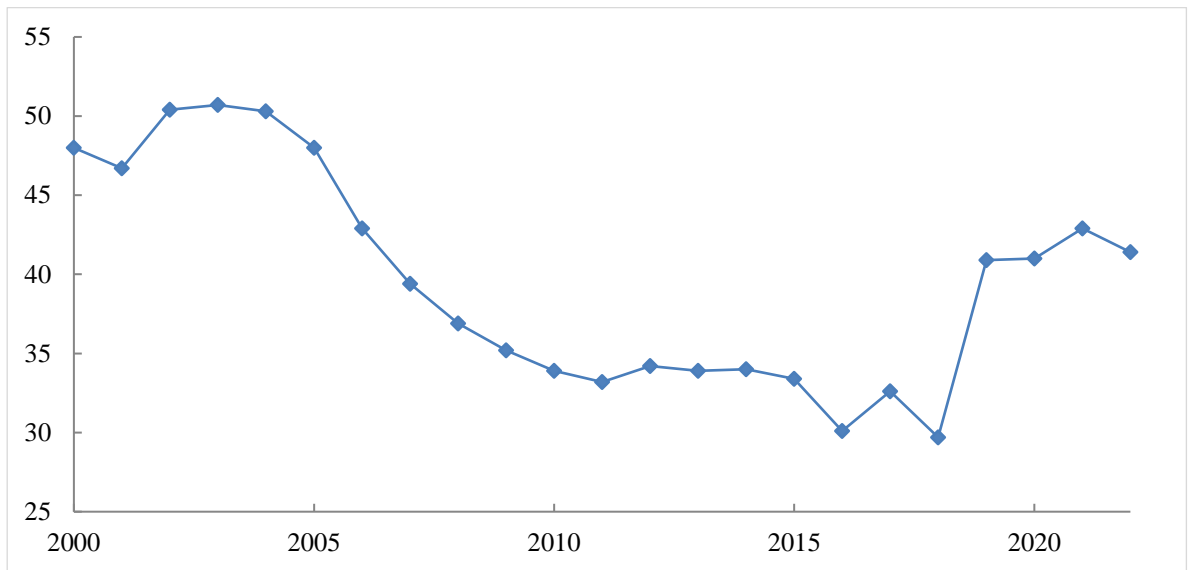

Рис.2.5 Динаміка державного боргу до ВВП Швейцарії, (у %)

Джерело: складено автором на основі [39].

Швейцарський національний банк (ШНБ) проводить активну монетарну політику, спрямовану на забезпечення цінової стабільності. Швейцарія – країна з низьким рівнем інфляції. В 2022 році інфляція у Швейцарії піднялась у річному до 2,8 досягнувши максимуму за 22 роки (рис.2.6).

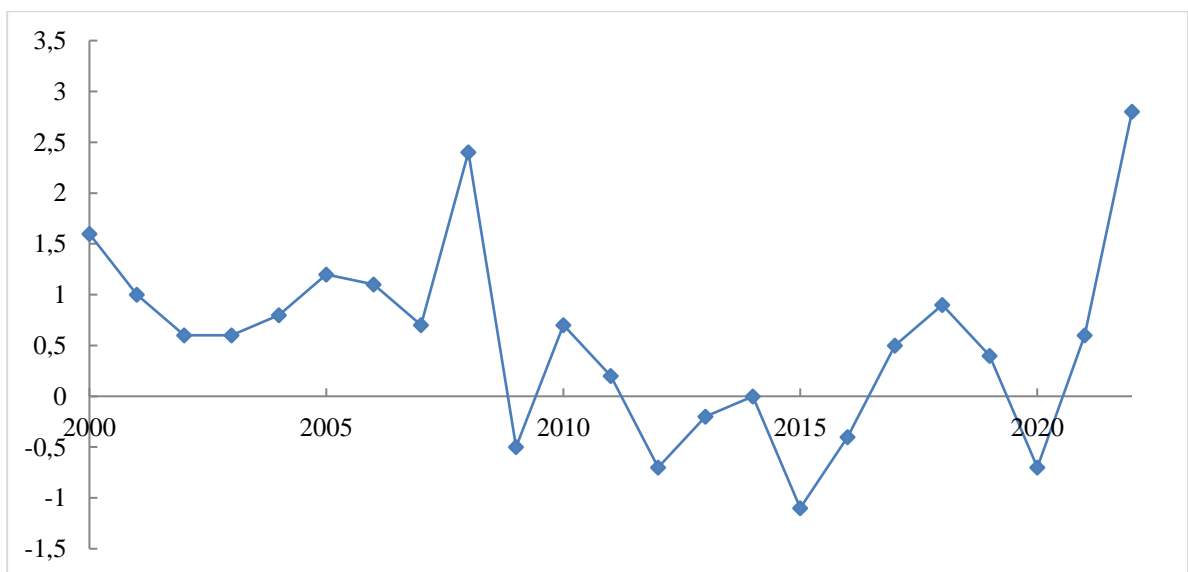

Рис.2.6. Динаміка інфляції в Швейцарії, (у %)

Джерело: складено автором на основі [36].

У 2022 році у Швейцарії спостерігався відносно низький рівень інфляції - 2,9%, що різко контрастує з більш високими показниками інфляції в інших країнах та регіонах. Наприклад, у США інфляція становила 9,1%, у Великій Британії - 11,1%, а в Євросоні за той самий період інфляція була зафіксована на рівні 10,6%. Порівняно нижчий рівень інфляції у Швейцарії можна пояснити такими факторами, як виважена монетарна політика, міцні економічні основи, виважена фіскальна дисципліна, ефективні механізми встановлення заробітної плати та конкурентне ринкове середовище. Ці фактори разом сприяють здатності Швейцарії підтримувати цінову стабільність і пом'якшувати інфляційний тиск у своїй економіці [55].

Громадяни Швейцарії менш схильні до впливу зростання цін, оскільки вони витрачають меншу частину свого доходу на предмети першої необхідності (такі як їжа та житло) через високу частку ВВП на душу населення. Поряд із цим у країні діє суворий контроль за цінами на товари та послуги.

Ще одна причина відносної стабільності цін в одній із найбагатших країн пов'язана із сильним швейцарським франком. Валюта країни неухильно зміцнювалася, досягнувши паритету з євро 2022 року. Багато в чому це пов'язано зі статусом франка як валюти-притулку чи захисного активу. Крім того, Швейцарія менше залежить від імпорту нафти та газу, ніж деякі з її європейських сусідів, а гідроелектроенергія відіграє важливу роль у її енергопостачанні [54].

Наприкінці 2022 року ціни на енергоносії у Швейцарії зросли на 16,2 відсотка – нижче за рівень, з яким зіткнулися такі великі країни, як Німеччина (25 відсотків), Нідерланди (30 відсотків), Великобританія (52,3 відсотка) та Італія (64,7 відсотки). Швейцарський національний банк прогнозує зниження інфляції в середньому до 2,4 відсотка у 2023 році, а потім до 1,8 відсотка у 2024 році [43].

Привабливість Швейцарії як інвестиційного напрямку зумовлена поєднанням багатьох факторів. До них належать стабільність швейцарського франка, нейтралітет країни, політично стабільне середовище, вигідне

розташування в Центральній Європі, низькі податки та інші фактори, що сприяють створенню сприятливих умов для інвестування. За рівнем відсутності корупції Швейцарія посідає сьоме місце поряд з Норвегією, Швецією та Сінгапуром [56], що відображає її сильні позиції серед країн з найнижчими рейтингами корупції. Крім того, інвестиційну привабливість Швейцарії підсилюють вражаючі показники експорту та імпорту, різноманітна товарна структура, сприятливі умови для податкової оптимізації та відданість країни боротьбі з корупцією. У сукупності ці фактори роблять Швейцарію дуже бажаним вибором для інвесторів, які шукають стабільне та сприятливе середовище для своїх капіталовкладень.

2.2. Аналіз соціально-економічного розвитку Японії

Японія традиційно мала імідж закритої країни, що пов'язано з історичними особливостями її розвитку: країна була майже повною добровільною ізоляцією аж до останньої третини XIX століття, коли мережі міжнародного виробництва японських корпорацій перетворилися на глобальні. Проте фактично країна залишається досить закритою для іноземного капіталу, про що свідчить низький рівень прямих іноземних інвестицій, що приходять в Японію.

Японія є третьою найбільшою економікою світу за номінальним ВВП та експортом. Вона є світовим лідером з експорту автомобілів, розвитку робототехніки та кількості атомних електростанцій. Три основні галузі промисловості - автомобілебудування, загальне та енергетичне машинобудування, суднобудування та електроніка. Торговельний баланс Японії традиційно позитивний, хоча країна імпортує всі необхідні енергоресурси, до 70% продовольства та сировину для металургії. Водночас державний зовнішній

борг, що становить близько 238% ВВП, є одним з найбільших у світі. Японська економіка перебуває у стані дефляції [57].

З 2020 року уряд Японії зосередив свої зусилля на відновленні економіки, яка суттєво постраждала від глобальної пандемії коронавірусу. Економічний спад був спричинений різними факторами, включаючи зниження споживання автомобілів у всьому світі, тимчасове призупинення роботи важкої промисловості, перебої в глобальних ланцюгах поставок, а також зменшення доступності сировини з Китаю та інших країн. У відповідь на це уряд Японії запровадив заходи з підтримки бізнесу, стимулювання споживчих витрат та забезпечення стабільності фінансової системи. Ці зусилля спрямовані на пом'якшення негативних наслідків пандемії та сприяння економічному відновленню і зростанню Японії [57].

Країна має відносно низькі позиції у рейтингу країн та за індексом глобалізації КОФ. У загальному рейтингу економічної глобалізації у 2021 р. Японія посіла лише 63 місце, де факто – 131, де-юре – 30 місце. Таке співвідношення позицій може свідчити про відсутність серйозних формальних обмежень на шляху глобалізації для японської економіки та збереження суттєвих неформальних бар'єрів [58].

В Японії стягуються як державні, так і місцеві податки для отримання доходів. Державні податки складають понад 64% загальних податкових надходжень, тоді як решта надходжень формується за рахунок місцевих податків. Значна частина податкових коштів перерозподіляється з державних податків до місцевих бюджетів через державний бюджет Японії. Країна складається з 47 префектур, які поділяються на 3 045 міст, сіл і районів. Кожна з цих адміністративно-територіальних одиниць має власний незалежний бюджет. Важливо зазначити, що податкові надходження не є єдиним джерелом наповнення бюджетів японського уряду та префектур.

Японія має відносно вищу частку неподаткових надходжень порівняно з деякими іншими країнами. Наприклад, податки складають 84% державного бюджету, тоді як неподаткові надходження - 16%. Місцеві органи влади також отримують значну частину своїх доходів з неподаткових джерел, що становить близько чверті. Ці неподаткові надходження включають доходи від оренди, продажу землі та іншої муніципальної нерухомості, штрафів, пені, продажу облігацій, доходів від лотерей, позик тощо. Крім того, неподатковими доходами вважаються також залишки, перенесені з попереднього року. Загалом, фіскальна система Японії спирається на поєднання податкових і неподаткових надходжень для підтримки як державного, так і місцевих бюджетів, забезпечуючи фінансову стабільність і надаючи ресурси для різних державних послуг та ініціатив. [59].

Аналіз макроекономічних показників Японії підтверджує високу конкурентоспроможність країни (табл. Б.1, додаток Б).

За підсумками 2022 року загальне населення Японії скоротилося приблизно на 556 тис. осіб, порівняно з попереднім роком. Падіння спостерігається 12-й рік поспіль, про що свідчать статистичні дані.

Згідно з результатами дослідження, станом на 1 жовтня 2022 року чисельність населення Японії, включаючи іноземців, становила 124 млн. осіб. При цьому кількість власне громадян Японії дорівнює 122 млн. осіб, що на 750 тис. осіб менше у порівнянні з 2021 роком. Це максимальне зафіксоване падіння чисельності населення протягом року з початку 1950 року.

За 2022 рік населення Японії поменшало приблизно на 149 115 осіб. Враховуючи, що населення Японії на початку року оцінювалося в 126 368 572 особи, річний приріст склав -0.12% (рис.2.7) [60].

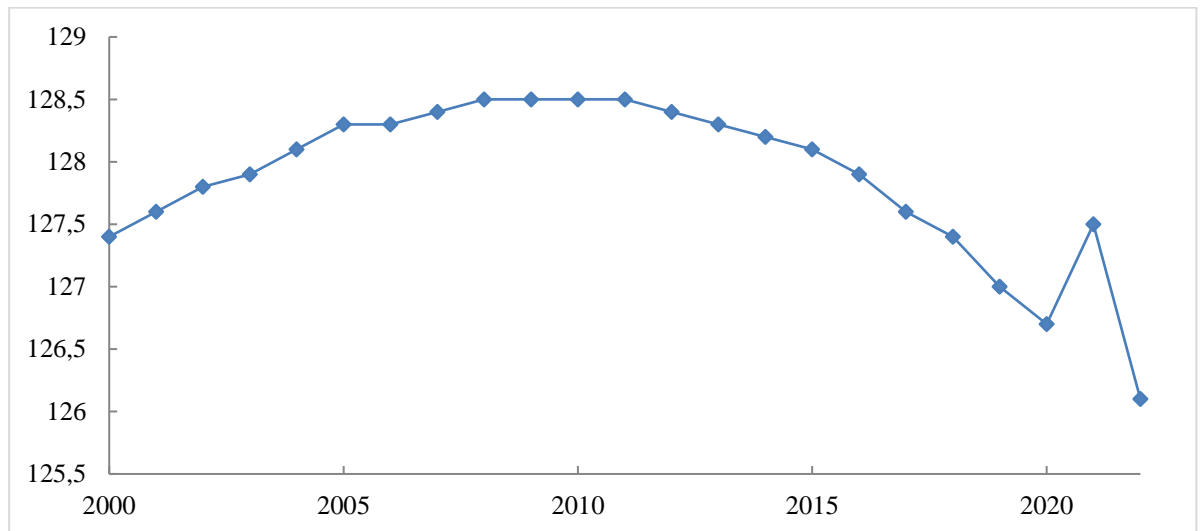

Рис.2.7. Приріст населення Японії за 2000-2022 рр., млн..осіб

Джерело: складено автором на основі [60].

У 2022 році ВВП Японії збільшився на 1,1% після зростання на 2,1% у 2021 році. 2021 року ВВП Японії майже не змінився і становив \$4,94 трлн (у поточних цінах долара США). У 2020 році значення цього показника дорівнювало \$5,04 трлн, тобто, порівняно з попереднім роком, зміна склала -\$99,23 млрд (-1,97%) (рис.2.8).

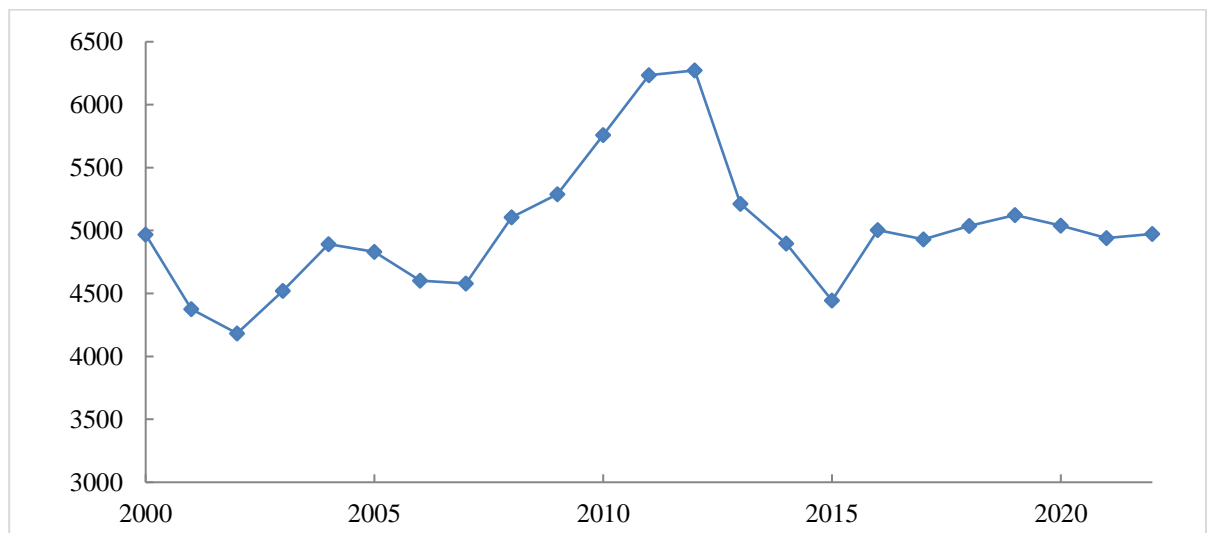

Рис.2.8. Динаміка ВВП Японії, млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [61-62].

Національний дохід Японії в 2021 році дорівнював 5 129.3 млрд. дол., займав 3-є місце у світі. Частка національного доходу Японії у світі становила 5.3%.

Національний дохід на душу населення в Японії у 2021 році становив 41 162.1 доларів, займав 33 місце у світі. Національний дохід на душу населення в Японії був більшим, ніж національний дохід на душу населення у світі (12 338.3 доларів) на 28 823.7 доларів [64].

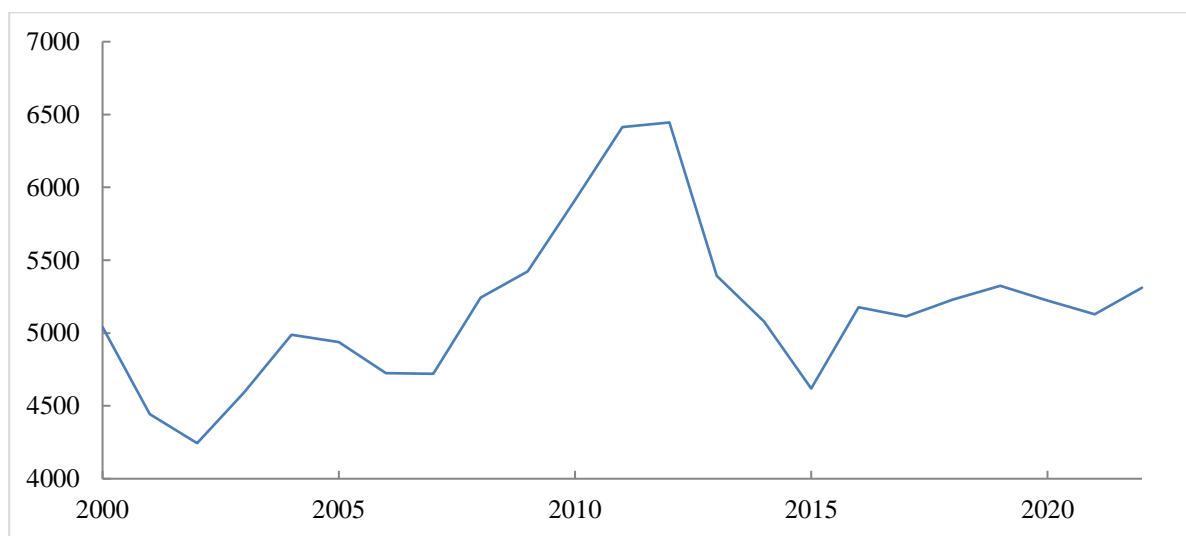

Рис.2.9 Динаміка ВВП Японії в поточних цінах, в млрд. дол. США

Джерело: складено автором на основі [64].

За останні 22 роки рівень інфляції споживчих цін в Японії коливався в діапазоні від -0,7% до 2,5%. Зокрема, на 2022 рік розрахунковий рівень інфляції склав 2,5%. Якщо розглядати весь період спостережень з 1960 по 2022 рік, то середній рівень інфляції становив приблизно 3,0% на рік. Загалом за цей період ціни зросли на 487,44%. Наприклад, товар, який коштував 100 ієн у 1960 році, коштував би 587,44 ієни на початку 2023 року. Більше того, станом на квітень 2023 року рівень інфляції в річному вимірі становив 3,5%. Ці цифри показують коливання і тенденції інфляції споживчих цін в Японії, що відображають вплив різних економічних факторів і політик на купівельну спроможність єни з плином часу [72]. (рис.2.10).

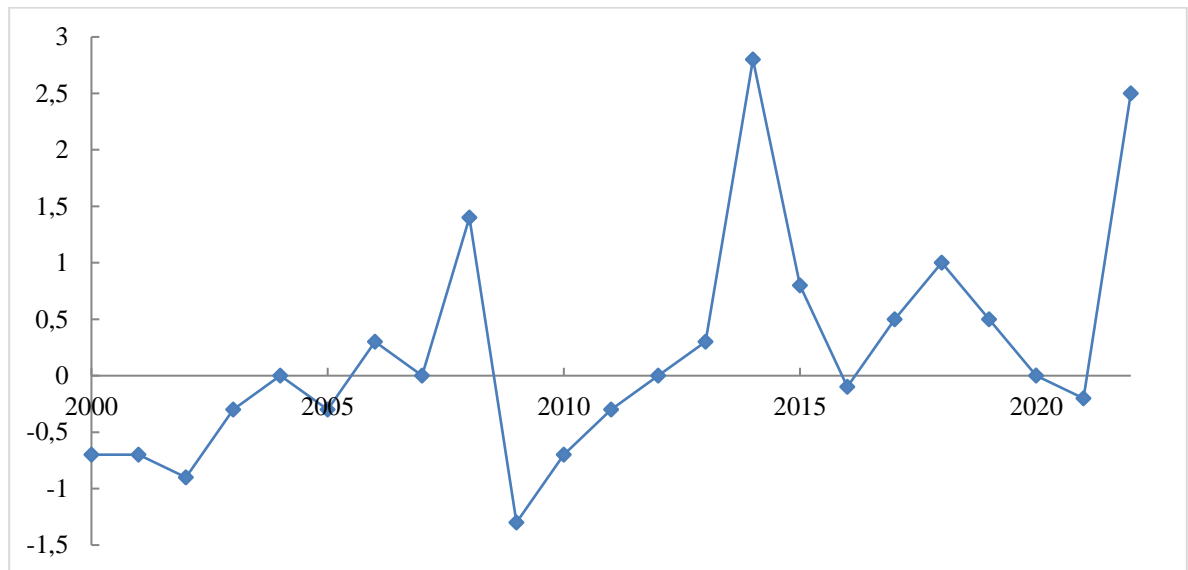

Рис.2.10 Динаміка інфляції в Японії, (у %)

Джерело: складено автором на основі [65].

Японський ринок праці відомий своєю стійкістю, особливо перед обличчям економічних потрясінь, значною мірою завдяки традиції довгострокового найму. Така практика дає працівникам відчуття гарантії зайнятості та стабільності, що сприяє загальній стабільності ринку праці. Крім того, гнучкість заробітної плати, яка зазвичай обговорюється на рівні компанії, допомагає обмежити зростання безробіття. Така гнучкість дозволяє компаніям коригувати заробітну плату залежно від їхнього фінансового стану та ринкових умов, що дає їм змогу ефективно управляти витратами на робочу силу.

Іншим важливим аспектом японського ринку праці є включення бонусних виплат як важливого компонента компенсації працівникам. Ці бонуси часто прив'язані до прибутковості фірми, що означає, що вони коливаються залежно від фінансових показників компанії. Така структура підвищує гнучкість оплати праці та прив'язує винагороду працівника до загального успіху компанії [66].

Максимальний рівень безробіття Японії сягав 5.5%, а мінімальний 1% (рис.2.11).

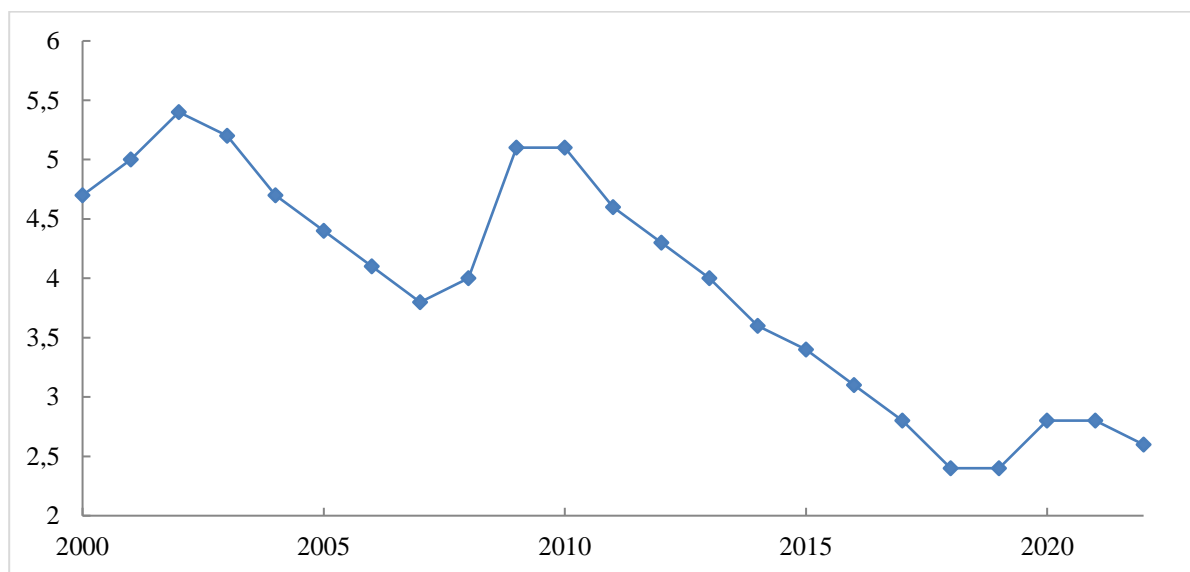

Рис.2.11 Динаміка рівня безробіття Японії, (у %)

Джерело: складено автором на основі [67].

У березні 2023 року, прямі інвестиції Японії за кордон збільшилися на 12,1 млрд доларів США, порівняно зі зростанням на 13,1 млрд доларів США у попередньому місяці. Це свідчить про продовження позитивного тренду в залученні прямих інвестицій з боку Японії, що може бути сприятим подальшому розвитку економічних зв'язків та співпраці між Японією та іншими країнами. У Японії найбільша кількість інвестицій зафіксована у такі сектори: фінанси та страхування, електричне обладнання, транспортне обладнання, фармацевтика та хімічна промисловість, сфера обслуговування, комунікації, продукція загального машинобудування, нерухомість, транспорт, скло та кераміка. Головні іноземні компанії, що ведуть інвестиційну діяльність в Японії, включають Amazon, Google, Oracle, Coca-Cola, Nestle, Shell, Microsoft, Johnson&Johnson і Apple.

Найбільші країни-інвестори в Японії включають США, КНР, Нідерланди, Таїланд, Велику Британію, Сінгапур, Австралію, Кайманові острови, Гонконг та Республіку Корею. Ці країни здійснюють значні інвестиції в різні сфери японської економіки, сприяючи розвитку бізнесу та співпраці між країнами. [57].

Обсяги прямих іноземних інвестицій в Японію – 143 млрд. дол. США

За співвідношенням обсягу державного боргу ВВП Японія перебуває на першому місці у світі. Станом на березень 2023 року державний борг Японії становив 226,4% номінального ВВП країни. Це незначне зростання порівняно з показником попереднього кварталу, який становив 225,9%. Варто зазначити, що в червні 2022 року показник боргу досяг історичного максимуму в 227,1% (див. табл. Б.2, додаток Б). Високий рівень державного боргу Японії відображає проблеми, з якими стикається країна в управлінні фіскальною ситуацією та зменшенні боргового навантаження. Така тенденція свідчить, що податкові механізми покриття стрімко зростаючих видатків бюджету не справляються з поставленими завданнями [69].

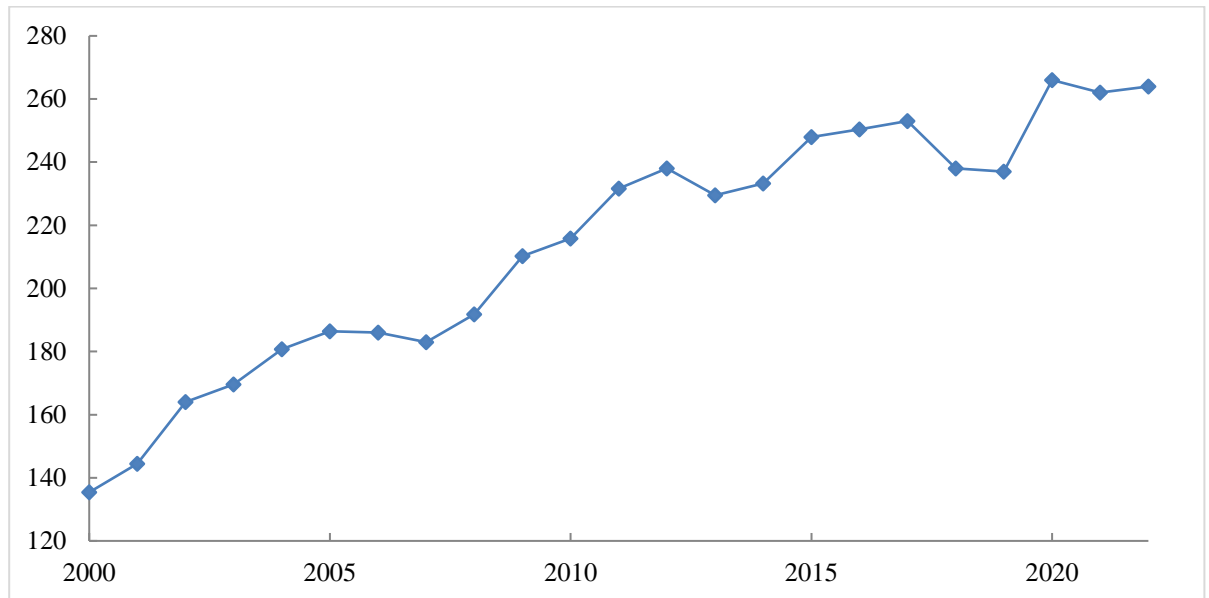

Рис.2.12. Динаміка показника державного боргу до ВВП Японії, (у %)

Джерело: складено автором на основі [70].

У Японії державні облігації випускаються покриття урядових витрат і поруч із оподаткуванням виступають джерелом коштів у покриття дефіциту бюджету. З іншого боку, обслуговування державного боргу припадає близько 22% видаткової частини бюджету країни. Зростання цих платежів стає все більш

серйозним навантаженням на бюджет і значний випуск облігацій не може негативно впливати на стан державних фінансів.

Значний відсоток державного боргу по відношенню до ВВП Японії ні в ній самій, ні за її межами не викликає серйозних побоювань. Міжнародні рейтингові агенції визначали рейтинг Японії в 2019 р. як високий: A+ (Standard&Poor's), A1 (Moody's) та A (Fitch) [72]. Авторитетні міжнародні експерти не чекають на дефолт Японії і нині, що пояснюється специфікою формування державного боргу і відносною стабільністю структури фінансової системи країни.

Наведемо основні причини фінансової стійкості Японії:

- 95% держоблігацій мають резиденти країни. Низька частка нерезидентів забезпечує стійкість облігаційного ринку Японії та підвищує його волатильність при чинному механізмі емісії та розміщення цінних паперів.
- стійкості облігаційного ринку Японії багато в чому сприяє високий рівень особистих накопичень населення. З урахуванням культури аскетичного споживання та жорсткої сучасної системи страхування, японці обмежують свої витрати, постійно відкладаючи на «чорний день». Багато громадян країни у прямій чи непрямій формі вкладаються у боргові папери уряду.
- стійка зацікавленість юридичних у придбанні державних цінних паперів зміцнює схильність японських банків інвестувати кошти у компанії-власники державних облігацій.
- Японія має в своєму розпорядженні істотні золотовалютні резерви.

Високий рейтинг фінансів Японії обумовлений обережністю її фінансової політики та стійкістю кредитно-грошової системи [73].

Головним торговельним партнером Японії є Китай, який становить приблизно 24% обсягу імпорту країни. На другому місці розташовуються країни Європейського Союзу, чия частка в імпорті становить 11,1%. На третьому місці знаходяться Сполучені Штати Америки, які складають 10,8% від загального обсягу імпорту. На 2021 рік, Японія уклала угоди про економічне партнерство і

вільну торгівлю з 20 країнами і регіональними об'єднаннями. Серед них Європейський Союз, Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Сінгапур, Мексика, Малайзія, Чилі, Таїланд, Індонезія, Бруней, Філіппіни, Швейцарія, В'єтнам, Індія, Перу, Австралія, Монголія, Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), TPP11 (СРТРР) і РСЕР. Угода TPP11 (багатостороння торговельна угода) включає Австралію, Бруней, Канаду, Чилі, Японію, Малайзію, Мексику, Нову Зеландію, Перу, Сінгапур і В'єтнам. Угода РСЕР (Всебічне регіональне економічне партнерство) включає країни-члени АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії) - Бруней, Камбоджу, Індонезію, Лаос, Малайзію, М'янму, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, В'єтнам, а також Австралію, Китай, Нову Зеландію, Республіку Корея і Японію. Ці угоди сприяють зменшенню торговельних бар'єрів, створенню сприятливих умов для інвестицій та зміцненню економічних зв'язків між учасниками [57].

У 2022 році платіжний баланс Японії був від'ємним, з експортом, що менше за імпорт, на 151,9 млрд доларів. Сукупний обсяг імпорту до Японії склав 898 млрд доларів у 2022 році. У порівнянні з 2021 роком, поставки товарів до Японії збільшилися на 16,3%, зростанням імпорту на 126 млрд доларів. Основним торговельним партнером Японії залишається Китай, на який припадає близько 24% обсягу імпорту країни. Країни Європейського Союзу займають друге місце з часткою 11,1% імпорту, а США - третє місце з часткою 10,8% імпорту.

У 2022 році найбільша частка імпорту до Японії припадала на Китай - 21% (\$188 млрд), далі йдуть США - 10% (\$90 млрд), Австралія - 9,83% (\$88 млрд), ОАЕ - 5,09% (\$45 млрд), Саудівська Аравія - 4,71% (\$42 млрд), інші країни Азії - 4,29% (\$38 млрд), Південна Корея - 3,73% (\$33 млрд), Індонезія - 3,19% (\$28 млрд), Таїланд - 2,96% (\$26 млрд) та В'єтнам - 2,94% (\$26 млрд). [75].

Структура імпорту в Японію в 2022 році була представлена такими основними товарними групами на рис.2.13.

Рис.2.13 Структура імпорту товарів Японії в 2022 році, %

Джерело: складено автором на основі [71].

У структурі японського експорту на перших місцях знаходяться такі товарні групи (рис. 2.14): транспортні засоби, частини та комплектуючі машини, механічні прилади, ядерні реактори, котли, електричні машини, промислове та технічне обладнання, продукти хімічної промисловості, такі як пластмаси, ліки, добрива, фарби та інші хімічні речовини [71].

У 2022 році сукупний експорт з Японії становив 746 млрд доларів, що означає скорочення постачання товарів на 1,37% у порівнянні з попереднім роком. За цей період, експорт товарів зменшився на 10,3 млрд доларів, оскільки у 2021 році було поставлено товарів з Японії на суму 757 млрд доларів. Основними напрямками експорту товарів з Японії у 2022 році були: Китай з часткою 19,3% (144 млрд \$); США з часткою 18,7% (139 млрд \$); Південна Корея з часткою 7,23% (54 млрд \$); Інші країни Азії з часткою 6,98% (52 млрд \$); Гонконг із часткою 4,43% (33 млрд \$); Таїланд із часткою 4,34% (32 млрд \$); Сінгапур з часткою 2,99% (22 млрд \$); Німеччина з часткою 2,61% (19,5 млрд \$);

В'єтнам із часткою 2,49% (18,6 млрд \$); Австралія з часткою 2,21% (16,5 млрд .\$) [75].

Структура експорту з Японії в 2022 році була представлена наступними основними товарними групами на рис 2.14.

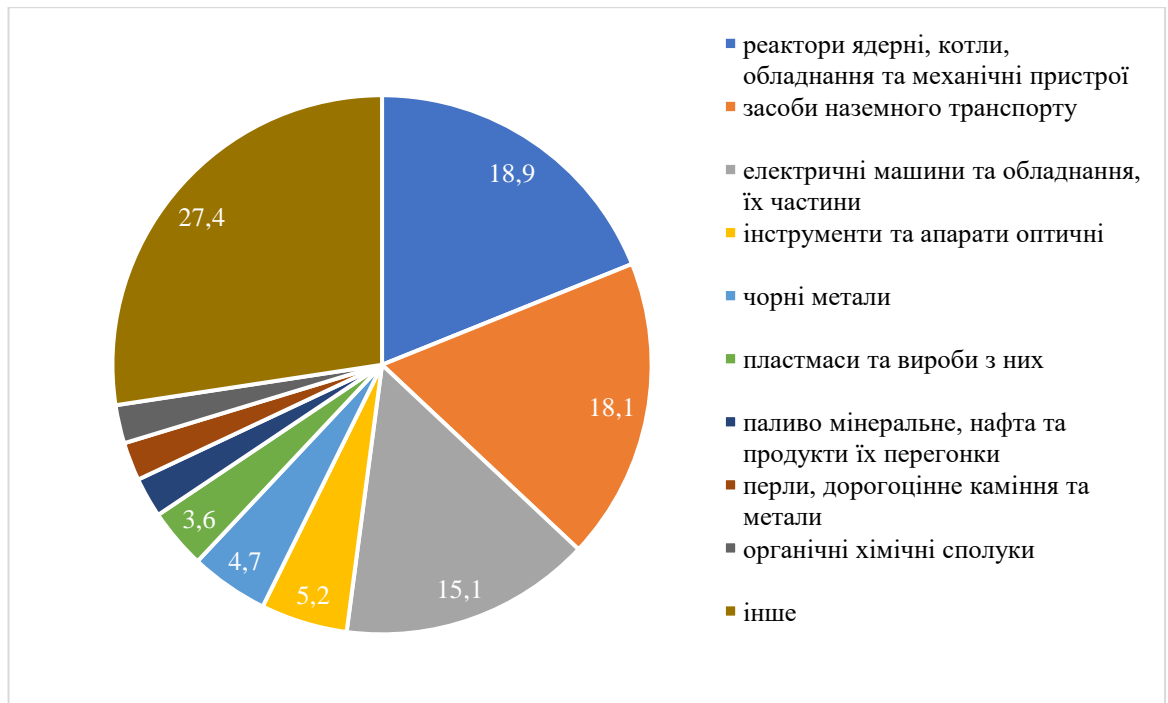

Рис.2.14. Структура експорту з Японії в 2022 році, %

Джерело: складено автором на основі [71].

Так, Японія займає третє місце у світі за розміром свого ВВП, поступаючись лише США та Китаю. Проте, в останні роки темпи зростання її економіки не є задовільними. В порівнянні з Китаєм, ВВП Японії приблизно в 5 разів менший, а в порівнянні з США - в 6 разів менший. Країна стикається з економічною стагнацією вже протягом останніх десятиліть, і темпи зростання ВВП коливаються в межах від нуля до двох відсотків.

Японія також важко постраждала від коронавірусної кризи, і у 2020 році її ВВП скоротився на 4,5%. Протягом наступних двох років економіка не змогла відновитися до рівня до пандемічного періоду.

Незважаючи на низькі темпи зростання ВВП, Японія залишається лідером у таких секторах, як автомобілебудування, робототехніка, біотехнології

та відновлювана енергетика. Країна є базою для кількох всесвітньо відомих виробників електроніки, таких як Toshiba, Canon, Sony та Panasonic. Крім того, Японія є третім найбільшим виробником автомобілів і суден у світі.

Японія стикається з численними економічними проблемами, які включають низьку народжуваність та старіння населення. Незважаючи на високу тривалість життя, країна змушена зіткнутися зі зменшенням чисельності населення. В даний час в Японії проживає трохи менше 126 мільйонів людей. Крім того, Японія має найвище у світі співвідношення боргу до ВВП. Для обслуговування цього великого боргу країна полагоджується на низьку прибутковість боргових облігацій. Японія зосереджується на врегулюванні державного боргу, і згідно з прогнозами керівництва країни, до 2026 року має досягти профіциту в бюджеті, за умови, що не враховуються витрати на обслуговування наявного боргу. Фінансова система Японії витратила практично всі резерви за останні 25 років, не вистачає достатнього генерування грошового потоку для покриття дефіциту бюджету. Усе, що могло бути перенесено на державний борг, вже зроблено. Об'єктивно не вистачає достатнього грошового потоку, який би задовольнив потребу у фінансуванні дефіциту бюджету.

Рекордний дефіцит торговельного балансу Японії майже призвів до зниження сальдо поточних операцій, а різниця в процентних ставках між японськими та зарубіжними ринками спричинила відтік капіталу, що викликало серйозне падіння вартості ені в середині 2022 року, найсильніше за декілька десятиліть. На сьогоднішній день в Японії спостерігаються тенденції до відтоку капіталу в пошуках вищої прибутковості, оскільки згенерований потік капіталу через позитивне сальдо рахунку поточних операцій стає недостатнім (1% ВВП протягом року поточних операцій порівняно з типовими 4%) для забезпечення балансу внутрішніх структурних протиріч [76].

2.3. Аналіз факторів економічного розвитку Швейцарії та Японії на основі регресійного аналізу

Регресійний аналіз – це статистичний метод, який використовується для дослідження зв'язку між залежною змінною та однією або кількома незалежними змінними. Він спрямований на те, щоб зрозуміти, як зміни в незалежних змінних пов'язані зі змінами в залежній змінній. Основна мета регресійного аналізу – розробити математичну модель, яка відображає зв'язок між змінними. Ця модель потім може бути використана для прогнозування або отримання уявлення про залежну змінну на основі значень незалежних змінних.

Для порівняння конкурентних переваг Швейцарії та Японії було проведено регресійний аналіз. Аналіз був зосереджений на ключових показниках, таких як ВВП, який слугує мірою економічного розвитку, поряд з іншими важливими макроекономічними факторами. Перед побудовою моделі було проведено кореляційний аналіз, щоб визначити найбільш впливові показники на ВВП, уникаючи при цьому мультиколінеарності, яка може ускладнити інтерпретацію. Такий підхід мав на меті забезпечити надійний та змістовний аналіз конкурентних переваг відповідних країн.

Була побудована наступна регресійна модель, що має такий загальний вигляд:

$$GDP_t = a + \beta_1 C_t + \beta_2 I_t + \beta_3 G_t + \beta_4 Xn_t \quad (2.1)$$

де C – витрати на приватне споживання, що включають загальну вартість товарів і послуг, придбаних домогосподарствами в межах країни; I – валові інвестиції – це загальна сума, витрачена на бізнес-інвестиції в країні; G – державні витрати – це сума, витрачена урядом на суспільні товари та послуги, що включають витрати на інфраструктуру, оборону, освіту, охорону здоров'я тощо; Xn – чистий експорт або торговельний баланс, представляє собою різницю між експортом та імпортом, відображає внесок міжнародної торгівлі у ВВП країни.

Метою регресійного аналізу ВВП є створення регресійної моделі, яка найкраще відповідає наявним даним і може прогнозувати ВВП на основі незалежних змінних. Модель оцінює коефіцієнти, пов'язані з кожною незалежною змінною, вказуючи на силу і напрямок їхнього впливу на ВВП. Результати регресійного аналізу представлені в таблицях 2.1 та 2.2.

Таблиця 2.1

Регресійний аналіз дослідження факторів економічного розвитку
Швейцарії

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти	Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість
	Стандартні відхилення	Бета		
const	2,257		-3,522	0,003
1 Витрати на приватне споживання (c)	0,037	0,690	31,104	<0,001
Валові інвестиції (i)	0,050	0,237	17,717	<0,001
Державні витрати (g)	0,172	-0,039	-1,889	0,076
Чистий експорт (x_n)	0,047	0,126	20,017	<0,001

Джерело: розраховано автором.

Отже модель має такий вигляд:

$$GDP = const + 0,690c + 0,237i - 0,039g + 0,126x \quad (2.2)$$

$$(-3,522^{***}) (31,104^{***}) (17,717^{***}) (-1,889^*) (20,017^{****})$$

$$R^2 = 0,97$$

Виходячи з результатів моделі, можна зробити висновок, що витрати на приватне споживання мають найбільший вплив на ВВП, що свідчить про те, що збільшення витрат на приватне споживання позитивно впливає на зростання ВВП. Валові інвестиції та чистий експорт також мають позитивний вплив на ВВП. Державні витрати мають неоднозначний вплив на зростання ВВП, оскільки коефіцієнт незначний і його статистична значущість відсутня. Це підкреслює

важливість видатків на приватне споживання, валових інвестицій та чистого експорту для розуміння динаміки ВВП і факторів, що впливають на економічні показники. Загальна модель показує, що економічний розвиток країни може бути поліпшений завдяки інвестуванню в бізнес і збільшенню приватного споживання, а також за рахунок активної зовнішньої торгівлі.

Таблиця 2.2

Регресійний аналіз дослідження факторів економічного розвитку Японії

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти	Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість	
	Стандартні відхилення	Бета			
const	6,319		-0,735	0,472	
1	Витрати на приватне споживання (c)	0,004	0,899	266,570	<0,001
	Валові інвестиції (i)	0,008	0,195	134,375	<0,001
	Державні витрати (g)	0,012	-0,004	-1,432	0,170
	Чистий експорт (x _n)	0,009	0,121	109,927	<0,001

Джерело: розраховано автором.

Отже модель має такий вигляд:

$$\text{GDP} = \text{const} + 0,899 \text{ c} + 0,195 \text{ i} - 0,004 \text{ g} + 0,121 \text{ x} \quad (2.3)$$

$$(-0,735) \quad (266,570^{***}) \quad (134,375^{***}) \quad (-1,432) \quad (1,554^{***})$$

$$R^2 = 0,96$$

Результати регресійного аналізу свідчать про те, що Це означає, що збільшення витрат на приватне споживання та валових інвестицій позитивно впливає на ВВП, тоді як збільшення державних витрат негативно впливає. Крім того, збільшення чистого експорту також позитивно впливатиме на ВВП.

Обидві моделі мають високі значення коефіцієнта детермінації, що вказує на сильний зв'язок між незалежними змінними і ВВП в обох країнах. При аналізі коефіцієнтів моделей можна помітити наступні відмінності: у моделі Швейцарії сильніше виражені витрати на приватне споживання (0,690) і валові інвестиції (0,237), а також є від'ємний внесок державних витрат (-0,039). У моделі Японії більший внесок у ВВП мають витрати на приватне споживання (0,899) і невеликі позитивні внески валових інвестицій (0,195) і чистого експорту (0,121), при цьому державні витрати на ВВП майже не впливають (-0,004). Таким чином, у другій моделі більш виражений внесок приватного сектору в економіку, а також внесок експорту, тоді як у першій моделі більш виражений внесок інвестицій і державних витрат.

Виходячи з результатів регресійного аналізу, можна зробити висновок, що і Швейцарія, і Японія володіють сильними економіками, де видатки на приватне споживання і валові інвестиції відіграють важливу роль у стимулюванні зростання ВВП. Однак структура економіки та вплив державних витрат різняться між цими двома країнами.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ ШВЕЙЦАРІЇ ТА ЯПОНІЇ З УКРАЇНОЮ

3.1. Зовнішньоекономічні операції Швейцарії та Японії з Україною

У зв'язку з постійним економічним розвитком більшості країн світу, зростає потреба в міжнародній торгівлі, оскільки це сприяє обміну товарами в умовах обмеженості ресурсів та виробничих можливостей. Зовнішня торгівля відіграє важливу роль у розвитку швейцарської економіки.

За даними за 2021 рік, Швейцарія зайняла 7-е місце за обсягом двосторонньої торгівлі товарами між Україною та країнами Європи, його питома вага становила 4,26% від загального обсягу торгівлі. У цьому ж році загальний обсяг двосторонньої торгівлі товарами досяг 832,2 млн доларів США. Зокрема, експорт до Швейцарії становив 830,5 млн доларів США (зростання на 17,5% у порівнянні з 2020 роком), тоді як імпорт збільшився в 2,5 рази і склав 2776,6 млн доларів США. Сальдо у торгівлі товарами та послугами становило -1946,1 млн доларів США [78].

Стосовно структури експорту українських товарів до Швейцарії в 2021 році, найбільшими поставками були перли культивовані або природні, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння (43,1%), палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (6,7%), вата (4,5%), какао та продукти на його основі (3,8%), алюміній та вироби з нього (3,7%).

Щодо структури імпорту швейцарських товарів в 2021 році, основними поставками були паливо мінеральне, нафта і продукти її перегонки (76,5%), перли природні або культивовані, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння (5,0%), фармацевтична продукція (3,1%), ядерні реактори, котли і машини (2,2%), пластмаси та полімерні матеріали (2,0%) [78].

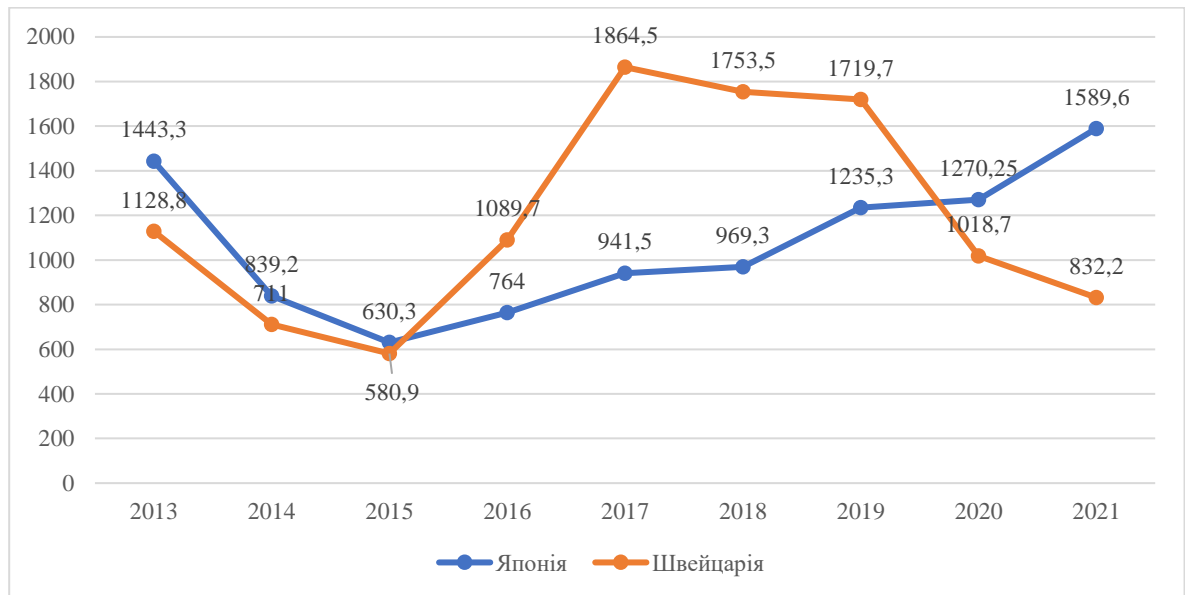

Рис. 3.1 Динаміка показників товарообороту між Україною, Швейцарією та Японією протягом 2013-2021 років, млн. доларів США.

Джерело: складено автором на основі [79].

За період з 2015 року до 2022 року двостороння торгівля між Україною та Японією характеризувалась стабільною позитивною динамікою. У 2021 році загальний обсяг двосторонньої торгівлі товарами становив 1589,66 млн доларів США. Цей загальний товарообіг включав експорт українських товарів і послуг на суму 359,89 млн доларів США, а також імпорт товарів і послуг з Японії на суму 1229,77 млн доларів США.

Основні статті експорту з України до Японії включали руди і залізні концентрати з часткою 42,7%, тютюнові вироби з часткою 23,2%, алюміній і вироби з нього з часткою 7,7%, деревина і вироби з неї з часткою 6,8%.

Основні статті імпорту з Японії в Україну включали автомобілі з часткою 65,0%, продукцію електро- та загального машинобудування з часткою 11,4%, прилади оптичні і фотографічні з часткою 8,9%, каучук і гуму з часткою 3,0%. [80].

Як бачимо з рис.3.1. пік торгівлі між Україною та Швейцарією був 2017 році та досяг максимального рівня. В 2015 було різке падіння торгівлі між

Україною та Швейцарією та Україною та Японією, що пояснюється військовими діями в Україні в 2014 році, але надалі торговий оборот між країнами мав тенденцію до зростання.

На жаль, через припинення діяльності морських портів Чорного і Азовського морів з кінця лютого 2022 року внаслідок збройної агресії та війни Росії проти України, державна статистика України наразі не надає даних щодо структури зовнішньої торгівлі країни з іншими країнами світу у 2022 році. Це обумовлено обмеженим доступом до точних і актуальних даних через складну ситуацію на території [80].

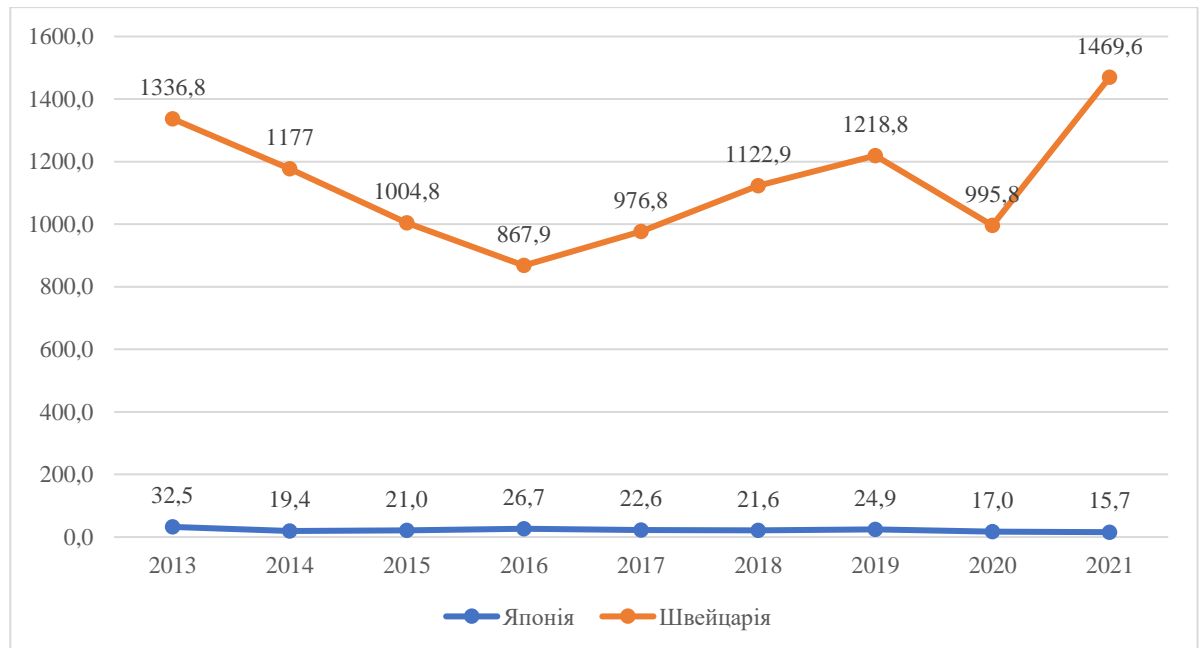

Рис. 3.2 Динаміка показників обороту послуг між Україною, Швейцарією та Японією протягом 2013-2021 років, млн. доларів США.

Джерело: складено автором на основі [79].

За результатами 2021 року обсяг торгівлі послугами між Україною та Швейцарією склав 1469,5 млн дол. США, що на 47,6% більше обсягу торгівлі послугами за відповідний період 2020 року.

Обсяги експорту українських послуг склали 1189,7 млн дол. США (+52,8%, 2020 р.). Експорт становив 279,8 млн дол. США (+28,8%, 2020р.). Сальдо

позитивне і складає 909,9 млн дол. США.

Основні статті експорту послуг до Швейцарії: послуги з переробки матеріальних ресурсів – 44,8%; транспортні послуги – 26,3%; ділові послуги – 18,1%.

Основні статті імпорту послуг в Україну: ділові послуги – 27,0%; послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 19,7%; роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності – 18,5%; державні та урядові послуги – 14,8%; транспортні послуги – 13,0% [80].

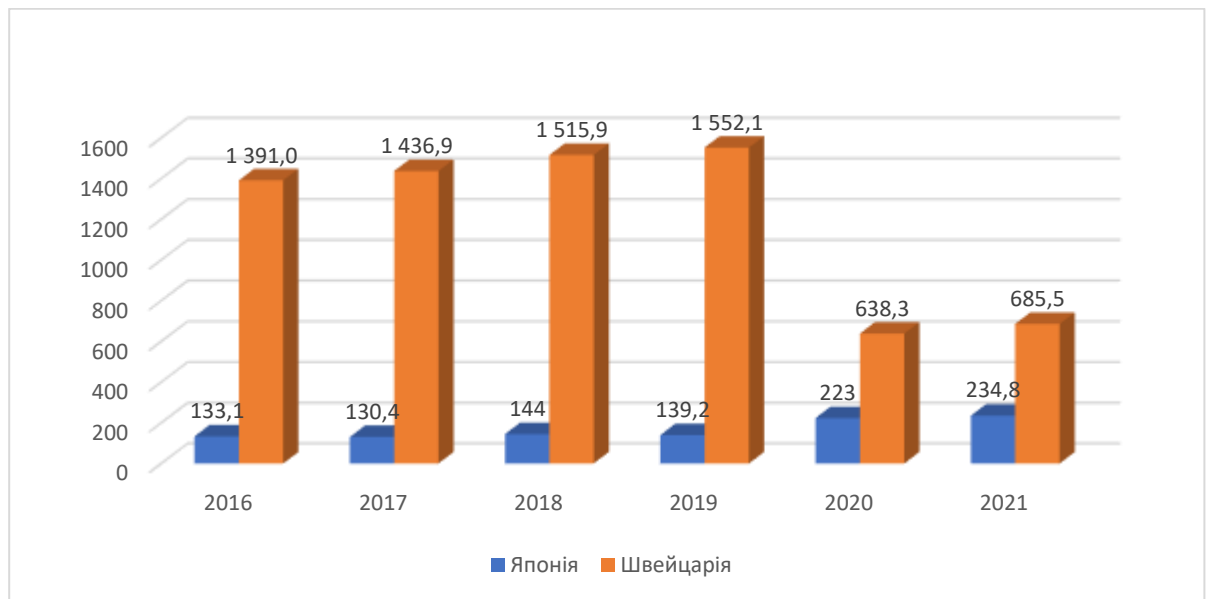

Рис. 3.3 Динаміка показників інвестування в Україну з Швейцарії та Японії протягом 2013-2021 років, млн. доларів США.

Джерело: складено автором на основі [79].

У 2021 році торгівля послугами між Україною та Японією зросла на 8,5%, досягнувши обсягу 15,57 млн доларів США. Експорт послуг з України до Японії продемонстрував значне зростання на 38,7% порівняно з попереднім роком, склавши 12,65 млн доларів США. З іншого боку, імпорту японських послуг в Україну зменшився на 62,8% до 2,92 млн доларів США. Зниження імпорту можна пояснити різними факторами, такими як призупинення в'їзного/виїзного туризму

в Японії, обмеження на ділові поїздки та скасування виставок і міжнародних заходів.

Щодо швейцарських інвестицій в Україну, то їхній загальний обсяг у 2021 році сягнув 685,5 млн доларів США. Кумулятивний обсяг швейцарських інвестицій, без урахування реінвестованих прибутків, становить близько 4 млрд доларів США, що становить 8,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну. За цим показником Швейцарія ділить 3-тє та 4-тє місце з Великою Британією. Більшість швейцарських інвестицій в Україну спрямована в промисловість (82,7%), за якою слідує оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (12,7%), фінансова та страхова діяльність (1,3%), адміністративне та допоміжне обслуговування (0,9%) та операції з нерухомим майном (0,7%).

В Україні працюють кілька всесвітньо відомих швейцарських компаній, серед яких Geberit International AG, Sika AG, Novartis Pharma AG, Syngenta AG, Hilti (Schweiz) AG, Ferrexpo AG, GlasTrösch AG, Acino AG, Risoil S.A., Nestle SA, Sandoz AG, Philip Morris International, F.HoffmanlaRoche, Calyx Capital Advisers та інші. Ці компанії роблять свій внесок у різні сектори української економіки та відіграють значну роль у двосторонніх економічних відносинах [81].

У 2020 році продовжувалась співпраця між компаніями регіонів двох країн по лінії реалізації IT та Smart City проєктів, а також у сільськогосподарській, природоохоронній, культурній та гуманітарній сферах. Було організовано низку онлайн-заходів з метою презентації економічного, інвестиційного та туристичного потенціалу міст та регіонів України.

Загалом, швейцарські кантони виявляють значну зацікавленість у налагодженні співпраці з областями України. Водночас, пандемія COVID-19 та обмеження в пересуванні завадили встановленню особистих контактів. по лінії міжрегіонального співробітництва.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) безпосередньо з Японії в економіку України

станом на 31.12.2021 становили – 234,8 млн. дол. США. Ці ПІІ зосереджені головним чином у сфері оптової та роздрібної торгівлі і ремонту транспортних засобів (95% – 223,0 млн. дол. США).

Окрім зареєстрованих НБУ \$234.8 млн. інвестицій, походженням з Японії, більша частина японських інвестицій (додатково понад \$550 млн.) залучені японськими корпораціями в Україну з інших країн.

Японська промисловість в Україні представлена заводами японських компаній Yazaki (Закарпатська область) та Fujikura (Львівська область) з виробництва електричного та електронного обладнання для транспортних засобів. Інвестиції у ці підприємства зареєстровані з європейських філій цих компаній, а продукція цих підприємств орієнтована на споживачів в країнах ЄС. Japan Tobacco Inc., яка працює в Україні з 1993 року, інвестувала близько \$320 млн у розвиток тютюнової фабрики в Кременчуці. Ці інвестиції зареєстровані з Нідерландів від міжнародної корпорації «Japan Tobacco International» (головний офіс JTI у м.Женеві).

Протягом 2018-2021 років в аграрний сектор України надійшла частина японських інвестицій. Сумітомо Корпорейшн стала основним акціонером українського АТ "Спектр-Агро", компанії з розгалуженою мережею представництв та підприємств по всій Україні. Спеціалізація "Спектр-Агро" - постачання сільськогосподарської техніки, засобів захисту рослин, добрив та супутніх товарів.

Інша японська компанія, SDG Corp, інвестувала понад 40 мільйонів доларів США в український аграрний сектор у 2019-2021 роках. Ці інвестиції були спрямовані на будівництво зерносховищ у Таращанському районі Київської області [80]. Ці ініціативи демонструють зростаючий інтерес японського бізнесу до сільськогосподарської галузі України, сприяючи її розвитку та модернізації.

3.2. Рекомендації щодо соціально-економічних реформ в Україні на основі досвіду Швейцарії та Японії

Диверсифікація економіки та промисловий розвиток відіграють вирішальну роль у сприянні сталому економічному зростанню, зменшенні залежності від одного сектору та створенні можливостей для працевлаштування. У цьому розділі розглядається досвід Швейцарії та Японії, та висвітлюються ключові уроки, які Україна може засвоїти для сприяння економічній диверсифікації та промислового розвитку.

Швейцарія відома своєю високодиверсифікованою економікою, в якій значний внесок роблять різні сектори, такі як виробництво, послуги, фінанси та технології. Така диверсифікація відіграє важливу роль в економічній стійкості та стабільності Швейцарії. Японія постійно демонструє свою доблесть у сфері інновацій та технологічного прогресу, позиціонуючи себе як світового лідера в різних галузях. Україна може черпати натхнення з японського досвіду для стимулювання власної інноваційної екосистеми для розвитку економіки. Щоб повторити цей успіх, Україна має взяти до уваги наступні пункти:

- Визначити галузі з високою доданою вартістю: Україна має визначити сектори з високим потенціалом зростання та конкурентними перевагами. Проведення всебічного аналізу ресурсів, можливостей та ринкових потреб країни може допомогти визначити сфери, в яких Україна може досягти успіху. До таких секторів можуть належати технології та інновації, відновлювана енергетика, агробізнес, туризм і передова промисловість.

- Заохочувати підприємництво та інновації: успіх Швейцарії ґрунтується на культурі підприємництва та інновацій. Україна має створити середовище, яке заохочує стартапи, підтримує малі та середні підприємства (МСП) та сприяє інноваціям за допомогою таких політик, як податкові стимули, спрощене регулювання, доступ до фінансування та венчурного капіталу. Співпраця між

академічними колами, науково-дослідними установами та бізнесом може сприяти подальшому розвитку інновацій та трансферу технологій.

- Залучення іноземних інвестицій: Швейцарія залучила значні обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) завдяки сприятливому бізнес-середовищу, кваліфікованій робочій силі та стабільному політичному клімату. Україні слід зосередитися на поліпшенні інвестиційного клімату шляхом зменшення бюрократії, вдосконалення правової бази та забезпечення прозорого і передбачуваного регулювання. Сприяння розвитку спеціальних економічних зон та надання пільг іноземним інвесторам також може стимулювати промисловий розвиток.

- Розробити галузеві стратегії: Україна повинна розробити галузеві стратегії для підвищення конкурентоспроможності галузей з потенціалом зростання. Це передбачає інвестиції в дослідження і розробки, модернізацію інфраструктури та надання цільової підтримки, такої як навчальні програми, субсидії та просування експорту. Важливе значення матиме узгодження політики з вимогами ринку та міжнародними стандартами [82, 83].

- Сприяння співпраці між промисловістю та науковими колами: встановлення ефективних партнерських відносин між промисловістю та науковими колами має вирішальне значення для обміну знаннями, комерціалізації досліджень та розвитку навичок. Заохочення спільних проєктів, стажувань та спільних ініціатив дозволить подолати розрив між теоретичними знаннями та практичними потребами промисловості, стимулюючи інновації та підвищуючи конкурентоспроможність промисловості.

- Зміцнення експортно-орієнтованих галузей: для розширення доступу до міжнародних ринків Україна має зосередитися на підвищенні конкурентоспроможності експортно-орієнтованих галузей. Цього можна досягти шляхом підвищення якості продукції, впровадження міжнародних стандартів, а також інвестування в маркетинг та мережі дистрибуції. Крім того, диверсифікації

ринків може сприяти укладання торговельних угод та участь в ініціативах регіональної економічної інтеграції.

- Підвищення кваліфікації та розвиток робочої сили: інвестиції в освіту та розвиток навичок є життєво важливими для формування спроможної та адаптивної робочої сили. Україна повинна модернізувати свою систему професійно-технічної освіти та навчання, щоб привести її у відповідність до потреб промисловості.

- Інвестиції в дослідження та розробки (R&D): успіх Японії можна частково пояснити значними інвестиціями в наукові дослідження та розробки. Україні слід визначити пріоритетом виділення ресурсів науково-дослідним установам, університетам та приватним підприємствам, заохочуючи співпрацю між ними.

- Державно-приватне партнерство: Японія ефективно сприяє співпраці між державним і приватним секторами у просуванні інновацій. Встановлення партнерських відносин між державними установами, науковими колами, дослідницькими установами та бізнесом може призвести до передачі технологій, комерціалізації досліджень та розробки інноваційних рішень.

- Підприємницька екосистема: заохочення підприємництва є життєво важливим для розвитку інновацій. Україна має зосередитися на створенні сприятливої підприємницької екосистеми шляхом надання програм наставництва, бізнес-інкубаторів та стартап-акселераторів.

- Використання нових технологій: Японія продемонструвала спритність у впровадженні нових технологій, таких як штучний інтелект (ШІ) та робототехніка. Україна має визначити пріоритетом впровадження цих технологій у різних галузях для підвищення продуктивності, ефективності та конкурентоспроможності [84,85].

Таким чином, сьогодні Україна демонструє спільний інтерес щодо зміцнення двосторонньої співпраці з такими країнами як Швейцарія та Японія.

Підґрунтям побудови міцного й глибокого партнерства є спільні цінності та виклики, що постали наразі перед державами. Зважаючи на зацікавленість як японської так і швейцарської сторін у співпраці з Україною особливо в межах багатосторонніх форматів, доцільно розглядати можливість залучення країн до співпраці з нашою державою передусім в цих форматах. Незважаючи на географічну відстань, українсько-японська та українсько-швейцарська економічна й торговельна співпраця зростає, й має потенціал вийти на якісно новий рівень, передусім завдяки створенню зони вільної торгівлі між державами. Тісніша економічна кооперація за найбільш перспективними напрямками (сільське господарство, енергетика) пожвавила би політичну взаємодію, що матиме позитивний вплив на позицію країн в Європі, а України – в Азії.

ВИСНОВКИ

Відповідно до проведеного дослідження можна сформулювати відповідні висновки:

1. Досліджено різні аспекти категорії "національна конкурентоспроможність". Так, суть національної конкурентоспроможності можна підсумувати як «здатність національних підприємств конкурувати з виробниками на міжнародному ринку завдяки стабільному підвищенню добробуту населення та впровадженню інноваційних технологій». Досліджено методологічні підходи до оцінки конкурентоспроможності економіки країни та визначено, що одним з основних є побудова рейтингу.

2. Також було розглянуто фактори впливу на конкурентоспроможність країн. Дослідження показало, що конкурентоспроможність країни можна визначити як якісну характеристику конкурентоспроможності країни в конкретному глобальному ринковому середовищі протягом певного періоду часу. Конкурентоспроможність країн можна охарактеризувати вісьмома типами (початкова, слабка торгівля, середня торгівля, продуктивність факторів виробництва та абсолютна), з поступовим переходом від одного типу до іншого, утворюючи ланцюжок конкурентоспроможності. Крім того, представлено схему конкурентоспроможності, яка включає етапи розвитку конкурентоспроможності, від відсутності конкурентоспроможності країни на світовому ринку, через формування факторів конкурентоспроможності та подальші наслідки попереднього стану конкурентоспроможності, до нового рівня конкурентоспроможності, аж до рівня абсолютної конкурентоспроможності.

3. Проаналізовано основи економічного розвитку країн та стан фінансових систем Швейцарії та Японії. Економіки Швейцарії та Японії давно відомі своєю стабільністю, інноваційністю та конкурентоспроможністю. В роботі проведено порівняльний аналіз цих двох країн, зосередившись на таких

ключових факторах, як ВВП, торгівля, сильні сторони промисловості та економічні перешкоди. Швейцарія може похвалитися сильною та диверсифікованою економікою з ВВП приблизно 807,2 млрд доларів (2022). Вона відома своїм високим рівнем життя, потужним сектором послуг і добре розвиненою обробною промисловістю. ВВП країни на душу населення є одним з найвищих у світі. Японія має третю за величиною економіку у світі з ВВП близько 953,2 млрд доларів (2022). Вона відома своїми передовими технологіями, виробничою майстерністю та глобальним експортом. Незважаючи на періоди економічної стагнації, Японії вдається залишатися головним гравцем на міжнародних ринках. Стосовно міжнародної торгівлі Швейцарія має дуже відкриту та експортно-орієнтовану економіку. Японія є великим експортером з різноманітним асортиментом продукції та має потужну промислову базу і репутацію країни технологічних інновацій. Японія приєдналася до міжнародних торговельних угод, таких як Всеосяжна і прогресивна угода про транстихоокеанське партнерство (СРТРР), щоб розширити свій доступ до світового ринку.

4. Провівши аналіз основних соціально-економічних показників Швейцарії та Японії, нами встановлено, що одним з постійних випробувань для Швейцарії є збереження її конкурентних переваг в умовах зростаючої глобальної конкуренції. Сильна валюта країни, швейцарський франк, може створювати труднощі для експортерів. Крім того, перед Швейцарією стоїть завдання адаптуватися до мінливого глобального законодавства та технологічних зрушень. Японія стикається з кількома економічними проблемами, серед яких старіння населення, низький рівень народжуваності та необхідність реформування ринку праці. Ці фактори чинять тиск на пенсійну систему та витрати на охорону здоров'я, а також впливають на внутрішній споживчий ринок. Заохочення інновацій та підприємництва має вирішальне значення для довгострокової економічної стійкості Японії. І Швейцарія, і Японія зарекомендували себе як

значні гравці в міжнародній економіці. Обидві країни стикаються з різними економічними «підводними каменями», які вимагають ретельного планування та адаптації для підтримання економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності.

5. Результати регресійного аналізу показують, що у моделі Швейцарії всі чотири фактори - витрати на приватне споживання, валові інвестиції, державні витрати і чистий експорт - мають статистично значущий вплив на ВВП. Це вказує на важливість усіх цих факторів в економічному розвитку Швейцарії. У моделі Японії державні витрати не мають статистично значущого впливу на ВВП. Водночас витрати на приватне споживання, валові інвестиції та чистий експорт мають позитивний і статистично значущий вплив на ВВП. Це вказує на те, що в Японії державні видатки менш значущі для економічного розвитку порівняно з іншими факторами.

6. В результаті проведення порівняльного аналізу особливостей зовнішньоекономічних операцій Швейцарії та Японії з Україною, встановлено, що Швейцарія та Україна мають зростаючі економічні відносини, що характеризуються торгівлею та інвестиціями, хоча обсяг двосторонньої торгівлі між двома країнами є відносно помірним, існують можливості для подальшого розширення та співпраці. Товарообіг між Швейцарією та Україною стабільно зростає протягом останніх років. Швейцарські компанії виявляють зацікавленість в інвестуванні в Україну, особливо в такі сектори, як сільське господарство, енергетика та інфраструктура. Швейцарські інвестори зробили свій внесок у розвиток сектору відновлюваної енергетики в Україні. Японія та Україна також активно розвивають економічні зв'язки, приділяючи особливу увагу різним секторам та сферам співпраці. Обидві країни визнають потенціал взаємовигідного партнерства і роблять кроки для зміцнення своїх економічних відносин. Обсяги торгівлі між Японією та Україною зростають, відбувається обмін широким спектром товарів та послуг. Японські компанії виявляють

зацікавленість в інвестуванні в Україну, особливо в такі сектори, як виробництво, інфраструктура та енергетика. Проекти розвитку інфраструктури та модернізації енергетичного сектору України привертають увагу японських інвесторів. І Швейцарія, і Японія визнали потенціал України як торговельного партнера та інвестиційного напрямку. Подальші зусилля, спрямовані на посилення економічного співробітництва та подолання перешкод, сприятимуть розвитку цих двосторонніх відносин, що принесе користь усім залученим сторонам.

7. Визначено, що на сьогодні Україна демонструє спільний інтерес щодо зміцнення двосторонньої співпраці з такими країнами як Швейцарія та Японія. Підґрунтям побудови міцного й глибокого партнерства є спільні цінності та виклики, що постали наразі перед державами. Зважаючи на зацікавленість як японської так і швейцарської сторін у співпраці з Україною особливо в межах багатосторонніх форматів, доцільно розглядати можливість залучення країн до співпраці з нашою державою передусім в цих форматах. Незважаючи на географічну відстань, українсько-японська та українсько-швейцарська економічна й торговельна співпраця зростає й має потенціал вийти на якісно новий рівень, передусім завдяки створенню зони вільної торгівлі між державами. Тісніша економічна кооперація за найбільш перспективними напрямками (сільське господарство, енергетика) пожвавила би політичну взаємодію, що матиме позитивний вплив на позицію країн в Європі, а України – в Азії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачова Н.П., Перерва П.Х. Дослідження ринку підприємств електротехнічної промисловості: Електронний Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2017. С.414-415. URL: <https://core.ac.uk/download/160157544.pdf>
2. Пронькіна Л. І., Гавриш О. М. Сучасні проблеми конкурентоспроможності держави: Агросвіт, 2019. №7. С. 32-36. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/7_2019/6.pdf
3. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. К.: Наш формат, 2018. 722 с.
4. Павловська О. Д. Конкурентоспроможність національних економік в умовах інвестиційної глобалізації: Автореферат кандидатської дисертації. Київ, 2004.
5. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
6. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Методика аналізу галузей і конкурентів. К.: Наш формат, 2020. 424 с.
7. Піддубна Л. І., Горобинська М. В. Інвестиційно-інноваційні імперативи сучасної структурної політики. Економіка розвитку, 2016. №4 (80). С. 33-43. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecro_2016_4_6.pdf
8. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в умовах глобалізації. Автореферат докторської дисертації. Київ, 2004. 38с.
9. Рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоздатності / Гуманітарний портал.: веб-сайт. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global->

competitiveness-index

10. Волоснікова Н., Климова С., Губанова Н. Напрями розвитку конкурентоспроможності України в умовах глобалізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Т. 4 (45). 2022. С.365-374. DOI: 10.55643/fcaptr.4.45.2022.3784

11. Липов В.В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2018. №3 С. 21-35.

12. Тимошенко, О.В. Конкурентоспроможність національної економіки: теоретико-методологічні аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. №3, С. 4-9. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/26-1-2017/3.pdf>

13. Міжнародний інститут розвитку менеджменту. Список усіх критеріїв. 2022.: веб-сайт. URL: https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2022/all_criteria_list_wcy_2022.pdf

14. Ковальська Л. Сутність поняття конкурентоспроможності в трансформаційний період: *Збірник наукових праць ЛДТУ. Серія: Регіональна економіка*, 2005. №2(5). 200 с.

15. Васильєва, О. І., Рибка, А. О. Аналіз сучасних проблем формування та розвитку людського капіталу в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №4. С.93-97. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2021/17.pdf

16. Всесвітній економічний форум. Індекс глобальної конкурентоспроможності. Звіт про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018. URL: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

17. Всесвітній економічний форум. Звіт про глобальну конкурентоспроможність. Спеціальне видання. 2020. «Як країни розвиваються на шляху до відновлення». URL:

https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf

18. The Global Competitiveness Report 2019. Geneva. 666 p. URL: http://www3.weforum.org/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

19. Bloomberg 2021 Innovation Index.: веб-сайт. URL: <https://i.redd.it/uq5b0b0odgf61.jpg>

20. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2021 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 93 с.

21. Піжук О.І. Сучасні методологічні підходи до оцінювання рівня цифрової трансформації економіки. *БізнесІнформ*. 2019. № 7. С. 39–47.

22. Чеснокова Н.В. Методологічні підходи до оцінки цифрової трансформації економіки. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Т. 19. Вип. 2(45). С. 413–427.

23. Войнова Є.І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки. *Мукачівський державний університет*. В. 16. 2018. С.36-45

24. Масляєва О. О. Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність»: дефініція та систематизація. *Ефективна економіка*. 2011. № 10.: веб-сайт. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=737>

25. Звіт про конкурентоспроможність України у 2008 р. Женева: Всесвітній економічний форум. 2008. URL: <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/2.pdf>

26. Жнакіна Е. Г. Аналіз факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність України та напрями її підвищення. Проблеми та перспективи співробітництва між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ. 2012. С. 131-134.

27. Ткачова С. С. Види конкурентоспроможності: наукові підходи та специфіка ресторанного бізнесу. Матеріали наукової конференції «Перспективні

наукові дослідження». 2011. № 6. URL:
http://www.rusnauka.com/6_PNI_2011/Economics/6_80311.doc

28. Звіт про конкурентоспроможність України у 2008 р. Женева: Всесвітній економічний форум, 2008. URL:
<http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/2.pdf>

29. Voinova E. Countries' specialization on the world financial services market. The Economic Annals-XXI. 2017. V.168 (11-12). P. 9-13. DOI:
<https://doi.org/10.21003/ea.V168-02>

30. Базилюк Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія. К., 2002. 130 с.

31. Брич В. Я., Охота В. І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: моногр. Тернопіль: THEU, 2019. 212 с. URL:
<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33672/1/%D0%91%D1%80%D0%B8%D1%87-%D0%9E%D1%85%D0%BE%D1%82%D0%B0.pdf>

32. Офіційний веб-сайт Посольства Швейцарії. Державний департамент з питань закордонних справ: веб-сайт. URL:
<https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home.html/ru>

33. Handbook for Investors. Switzerland as a business location. 156 р.: веб-сайт. URL:
<https://www.s-ge.com/sites/default/files/publication/free/handbook-for-investors-s-ge-2020-09.pdf>

34. Центр гуманітарних технологій. Рейтинг країн і територій за розміром валового національного доходу на душу населення: веб-сайт. URL:
<https://gtmarket.ru/ratings/gross-national-income-ranking>

35. Статистика країн світу. ВВП Швейцарії: веб-сайт. URL:
<https://svspb.net/danmark/vvp.php?l=shvejcarija>

36. Countrymeters. Чисельність населення Швейцарії: веб-сайт. URL:
<https://countrymeters.info/ru/Switzerland#>

37. Nonews. Рейтинг країн за рівнем ВВП на душу населення: веб-сайт.

URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/gdp-per-capita>

38. Nonews. Валовий національний продукт країн світу: веб-сайт. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/gni>

39. Статистика країн світу. Рівень інфляції в Швейцарії: веб-сайт. URL: <https://svspb.net/danmark/infljacija.php?l=shvejcarija>

40. ЄЕК ООН. Рівень безробіття: веб-сайт. URL: <https://w3.unece.org/PXWeb/ru/Table?IndicatorCode=43>

41. Take-profit. Прямі іноземні інвестиції в Швейцарії: веб-сайт. URL: <https://take-profit.org/statistics/foreign-direct-investment/switzerland/>

42. Take-profit. Зовнішній та державний борг Швейцарії: веб-сайт. URL: <https://take-profit.org/statistics/government-debt-to-gdp/switzerland/>

43. Trendeconomy. Швейцарія. Імпорт та експорт: веб-сайт. URL: <https://trendeconomy.ru/data/h2/Switzerland/TOTAL>

44. Офіційний веб-сайт Федерального статистичного офісу Швейцарії. Національні рахунки Швейцарії у 2021 році: веб-сайт. URL: <https://www.bfs.admin.ch/news/en/2022-0489>

45. Офіційний веб-сайт Федерального статистичного офісу Швейцарії. Робота і дохід: веб-сайт. URL: <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/work-income.html>

46. Офіційний веб-сайт експортного офісу України. Швейцарія: веб-сайт. URL: <https://export.gov.ua/country/118-shveitsariia>

47. Офіційний веб-сайт Observatory of Economic Complexity. Швейцарія (експорт та імпорт): веб-сайт. URL: <https://oec.world/en/profile/country/che?yearlyTradeFlowSelector=flow0>

48. Офіційний веб-сайт Федерального департаменту закордонних справ Швейцарії. Економіка Швейцарії - факти і цифри: веб-сайт. URL: <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/ru/home/wirtschaft/uebersicht/wirtschaft---fakten-und-zahlen.html>

49. Gilchrist K. The small European nation of Switzerland beat sky-high inflation. Here's how. URL: <https://www.cnbc.com/2023/02/27/how-switzerland-beat->

[high-inflation-why-the-swiss-economy-is-strong.html](#)

50. Офіційний веб-сайт Всесвітнього банку. Державний борг, загальний (% від ВВП), порівняння країн: веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=CH>

51. Служба Конфедерації, кантонів та комун. Податок на додану вартість (VAT): веб-сайт. URL: <https://www.ch.ch/en/taxes-and-finances/types-of-taxation/value-added-tax--vat-/#how-much-is-value-added-tax>

52. Swissinfo. Swiss spend almost CHF23 billion on research: веб-сайт. URL: <https://www.swissinfo.ch/eng/sci-tech/swiss-spend-almost-chf23-billion-on-research/46654784>

53. OANDA. Конвертер валют - Швейцарський франк (CHF): веб-сайт. URL: <https://www.oanda.com/currency-converter/en/currencies/majors/chf/>

54. Macrotrends. Прямі іноземні інвестиції (FDI) Швейцарії: веб-сайт. URL: <https://www.macrotrends.net/countries/CHE/switzerland/foreign-direct-investment>

55. Murai T. What Causes Exceptionally Low Inflation in Japan and Switzerland? Mises Institute. 2022. URL: <https://mises.org/wire/what-causes-exceptionally-low-inflation-japan-and-switzerland>

56. Transparency International. Індекс сприйняття корупції 2021: веб-сайт. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>

57. Офіційний веб-сайт Посольства України в Японії. Економічний паспорт країни (Японії): веб-сайт. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/storage/app/sites/40/20210506-ekonom-pasport-yaponii-v-mzs.docx>

58. Тимоніна І.Л. Японія в глобальній економіці: реалії та прогнози XXI століття. Препринти глав монографії "Нові тренди в економічній глобалізації". №1(61), 2023. URL: <https://miresc.mgimo.ru/2023/2023-01/japan-in-global-economy>

59. Іщенко В. В., Червятюк С. В., Ришталовский Є. Р. Стратегії розвитку податкових систем країн світу. *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення*: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених Львів. 2014. С. 24-26. URL:

<https://www.conf.inem.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/ZbimukTezYEP2014.pdf>

60. Countrymeters. Чисельність населення Японії: веб-сайт. URL: <https://countrymeters.info/ru/Japan#>

61. Sularu. ВВП Японії: веб-сайт. URL: <https://www.sularu.com/vvp/JPN>

62. Take-profit. ВВП Японії: обсяг, темпи зростання, на душу населення, структура: веб-сайт. URL: <https://take-profit.org/statistics/gdp/japan/>

63. Nonews. Валовий національний продукт (ВНП, GNI) країн світу: веб-сайт. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/gni>

64. Інститут економіки і права. Валовий національний дохід Японії, 1970-2021: веб-сайт. URL: <https://be5.biz/makroekonomika/gni/jp.html#main>

65. Статистика країн світу. Рівень інфляції в Японії: веб-сайт. URL: <https://svspb.net/danmark/infljacija.php?l=japonija>

66. OECD. Стратегія зайнятості: Японія: веб-сайт. URL: <https://www.oecd.org/japan/jobs-strategy-JAPAN-EN.pdf>

67. Статистика країн світу. Рівень безробіття в Японії: веб-сайт. URL: <https://svspb.net/danmark/bezrobotica.php?l=japonija>

68. CEIC Data. Японія - Прямі інвестиції за кордон: веб-сайт. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/japan/direct-investment-abroad>

69. CEIC Data. Японія - Державний борг як відсоток від ВВП: веб-сайт. URL: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/japan/government-debt--of-nominal-gdp#:~:text=Key%20information%20about%20Japan%20Government%20Debt%3A%20%25%20of%20GDP&text=The%20data%20reached%20an%20all,of%2055.9%20%25%20in%20Dec%201994>

70. Take-profit. Зовнішній та державний борг Японії: веб-сайт. URL: <https://take-profit.org/statistics/government-debt-to-gdp/japan/>

71. Trendeconomy. Японія (імпорт та експорт): веб-сайт. URL: <https://trendeconomy.ru/data/h2/Japan/TOTAL>

72. Worlddata.info. Рівень інфляції в Японії: веб-сайт. URL:

<https://www.worlddata.info/asia/japan/inflation-rates.php#:~:text=During%20the%20observation%20period%20from,year%20inflation%20rate%20was%203.5%25>.

73. Countrymeters. Список суверенних кредитних рейтингів: веб-сайт. URL: <https://countryeconomy.com/ratings>

74. Bank of Japan. Financial System Report. BOJ Reports & Research Papers 2022. 107 p. : веб-сайт. URL: <https://www.boj.or.jp/en/research/brp/fsr/fsr201022.htm>

75. ОЕС World. Японія (JPN) - Профіль країни: веб-сайт. URL: <https://oec.world/en/profile/country/jpn>

76. Писарев О. Чому інвестиції в Японію приваблюють Баффетта і чи варто повторювати його стратегію? MinFin. 2022. URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/pochemu-investicii-v-yaponiyu-privlekaют-baffeta-i-stoit-li-povtoryat-ego-strategiyu/>

77. Офіційний веб-сайт Всесвітнього банку. Населення (млн. осіб), ВВП (млрд. дол. США), ВНД (млрд. дол. США), Темп інфляції, %ю Рівень безробіття, %, Інвестиції (%), Зовнішній борг у % до ВВП, Торговий баланс (млрд. дол. США): веб-сайт. URL: <https://databank.worldbank.org/home>

78. Посольство України в Швейцарській Конфедерації та Князівстві Ліхтенштейн. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Швейцарією: веб-сайт. URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/367-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-shvejcarijeju/torgovelyno-ekonomichne-spivrobitnictvo>

79. Державна статистична служба України: веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

80. Посольство України в Японії. Японсько-українська двостороння торгівля: веб-сайт. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/264-torgovelyno-ekonomichne-spivrobitnictvo/potochnij-stan-ekonomichnogo-spivrobitnictva#:~:text=>

81. Посольство України в Швейцарській Конфедерації та Князівстві Ліхтенштейн. Інвестиційне співробітництво між Україною та Швейцарією: веб-сайт.

URL: <https://switzerland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/367-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-shvejcarijeju/3825-reformi-spryamovani-na-polipshennya-biznes-klimatu>

82. OECD. The Future of Work in Japan: Policies to Shape the Post-COVID Recovery. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/495a0c58-en/index.html?itemId=/content/component/495a0c58-en>

83. Міжнародний валютний фонд. Switzerland: Staff Concluding Statement of the 2023 Article IV Mission. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/04/04/mcs040423-switzerland-staff-concluding-statement-of-the-2023-article-iv-mission>

84. OECD. Економічні огляди: Швейцарія: URL: <https://www.oecd.org/economy/50190618.pdf>

85. Takeuchi K. What lessons can socioeconomic changes in Japan give to the transportation industry? IATSS Research, V. 38(1), 2014, P. 48-51. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iatssr.2014.06.003>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Основні макроекономічні показники Швейцарії

Показники	Роки																						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Населення (млн. осіб)	7,1	7,2	7,2	7,2	7,3	7,4	7,4	7,5	7,6	7,7	7,8	7,9	8,0	8,1	8,2	8,3	8,3	8,4	8,5	8,6	8,6	8,7	8,8
ВВП (млрд. дол. США)	295,7	307,3	311,9	317,8	334,7	354,9	381,1	406,8	425,8	418,6	437,3	454,8	475,3	498,9	519,4	540,6	563,6	580,2	611,2	629,4	621,6	677	739,9
ВНД (млрд. дол. США)	298	298	318	386	430	454	475	496	533	567	636	729	706	727	736	711	693	695	706	705	725	797	801
Темп інфляції, %	1,6	1	0,6	0,6	0,8	1,2	1,1	0,7	2,4	-0,5	0,7	0,2	-0,7	-0,2	0	-1,1	-0,4	0,5	0,9	0,4	-0,7	0,6	2,8
Рівень безробіття, %	2,7	2,4	3,1	4,1	4,4	4,5	4,1	3,7	3,4	4,3	4,8	4,4	4,5	4,8	4,8	4,8	4,9	4,8	4,7	4,4	4,8	3	2
Інвестиції (річна зміна у %)	2,3	3,4	2,7	5,4	1,8	0,6	2,2	3,9	1,5	6,6	3,0	2,9	3,8	0,6	3,0	2,3	3,0	3,1	1,2	1,1	0,9	0,9	0,8
Зовнішній борг у % до ВВП	48	46,7	50,4	50,7	50,3	48	42,9	39,4	36,9	35,2	33,9	33,2	34,2	33,9	34	33,4	30,1	32,6	29,7	40,9	41	42,9	41,4
Торговий баланс (млрд. дол. США)	12,5	10,7	16,1	18,1	28,7	21,6	29,3	44,6	53,8	33,0	55,7	47,4	55,8	65,7	69,7	66,6	63,2	59,1	72,0	66,2	46,1	95,2	45,5

Джерело: складено автором на основі [35 - 43].

Таблиця А.2

Дані для регресійного аналізу Швейцарії

	ВВП (млрд. дол. США)	Витрати на приватне споживання (млрд. дол. США)	Валові інвестиції (млрд. дол. США)	Державні витрати (млрд. дол. США)	Чистий експорт (млрд. дол. США)
2000	279,22	189,38	76,04	31,16	12,50
2001	286,58	194,70	79,37	31,99	10,73
2002	309,30	211,71	81,08	35,70	16,09
2003	362,08	249,50	94,08	42,49	18,08
2004	403,91	276,15	99,15	46,51	28,74
2005	418,28	281,77	113,73	47,05	21,56
2006	441,63	287,54	123,30	47,44	29,33
2007	490,74	311,31	131,46	51,16	44,61
2008	567,27	357,99	155,50	59,96	53,76
2009	554,21	362,54	157,07	63,10	32,99
2010	598,85	386,22	155,08	66,97	55,72
2011	715,89	459,34	203,97	80,72	47,36
2012	686,42	440,95	183,00	77,67	55,80
2013	706,23	454,83	177,65	80,60	65,73
2014	726,54	464,88	185,65	83,42	69,68
2015	694,12	447,05	174,05	80,08	66,61
2016	687,90	442,79	175,84	79,21	63,24
2017	695,20	451,05	181,06	80,01	59,11
2018	725,57	462,46	186,72	81,73	71,97
2019	721,37	459,94	190,71	81,91	66,15
2020	739,91	471,71	220,49	89,82	46,13
2021	800,64	496,86	208,57	97,14	95,16

Джерело: складено автором на основі [77].

Додаток Б

Таблиця Б.1

Основні макроекономічні показники Японії

Показники	Роки																						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Населення (млн. осіб)	127, 4	127, 6	127, 8	127, 9	128, 1	128, 3	128, 3	128, 4	128, 5	128, 5	128, 5	128, 5	128, 4	128, 3	128, 2	128, 1	127, 9	127, 6	127, 4	127, 127	126, 7	127, 5	126, 1
ВВП (млрд. дол. США)	4968	4375	4183	4520	4893	4831	4602	4580	5107	5289	5759	6233	6272	5212	4897	4445	5004	4931	5038	5123	5040	4941	4974
ВНД (млрд. дол. США)	5040	4443	4244	4593	4988	4939	4725	4720	5244	5422	5912	6414	6446	5392	5079	4620	5178	5113	5231	5323	5223	5129	5312
Темп інфляції, %	-0,7	-0,7	-0,9	-0,3	0	-0,3	0,3	0	1,4	-1,3	-0,7	-0,3	0	0,3	2,8	0,8	-0,1	0,5	1	0,5	0	-0,2	2,5
Рівень безробіття, %	4,7	5	5,4	5,2	4,7	4,4	4,1	3,8	4	5,1	5,1	4,6	4,3	4	3,6	3,4	3,1	2,8	2,4	2,4	2,8	2,8	2,6
Зовнішній борг у % до ВВП	135, 4	144, 4	164	169, 6	180, 7	186, 4	186	183	191, 8	210, 2	215, 8	231, 6	238	229, 5	233, 3	248	250, 4	253	238	237	266	262	264
Торговий баланс (млрд. дол. США)	71,7	29,0	55,7	76,1	99,1	73,2	67,8	91,1	27,4	35,9	87,9	-30,5	-93,5	-	-	-0,7	38,0	26,2	-10,3	-15,4	5,9	-15,2	151, 9

Джерело: складено автором на основі [60 - 67]

Таблиця Б.2

Дані для регресійного аналізу Японії

	ВВП (млрд. дол. США)	Витрати на приватне споживання (млрд. дол. США)	Валові інвестиції (млрд. дол. США)	Державні витрати (млрд. дол. США)	Чистий експорт (млрд. дол. США)
2000	4968,36	3488,68	1411,88	822,22	71,66
2001	4374,71	3134,53	1214,20	753,72	28,96
2002	4182,85	3046,68	1083,31	743,50	55,69
2003	4519,56	3287,24	1159,76	806,13	76,07
2004	4893,12	3545,24	1254,51	867,22	99,06
2005	4831,47	3505,03	1258,71	857,29	73,16
2006	4601,66	3341,92	1200,00	809,67	67,81
2007	4579,75	3318,93	1180,14	807,61	91,08
2008	5106,68	3768,16	1321,08	920,48	27,44
2009	5289,49	4070,15	1195,59	1022,66	35,88
2010	5759,07	4380,99	1300,99	1105,89	87,91
2011	6233,15	4806,10	1467,32	1239,49	-30,52
2012	6272,36	4869,64	1505,68	1251,80	-93,49
2013	5212,33	4065,24	1272,73	1034,87	-118,02
2014	4896,99	3798,00	1226,03	975,78	-117,05
2015	4444,93	3350,97	1118,58	872,00	-14,96
2016	5003,68	3720,67	1242,69	983,59	48,35
2017	4930,84	3650,08	1243,30	957,16	45,57
2018	5037,84	3747,40	1289,43	986,19	7,60
2019	5123,32	3815,46	1322,67	1020,90	-3,96
2020	5040,11	3771,35	1280,94	1060,04	-2,05
2021	4940,88	3718,16	1248,89	1058,29	-17,25

Джерело: складено автором на основі [77].